

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Život Jiřího Havelky

Alžběta Vašáková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Županič, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání a Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Život Jiřího Havelky vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. 7. 2015

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. PhDr. Janu Županičovi, Ph.D., který mou bakalářskou práci nejen odborně korigoval, ale především mi byl inspirativním rádčem. Dále mé díky patří Václavu Vašákovi, zejména za jeho trpělivou spolupráci a Janu Havelkovi za poskytnutí cenných soukromých materiálů z rodinného archivu.

NÁZEV:

Život Jiřího Havelky

AUTOR:

Alžběta Vašáková

KATEDRA:

Katedra občanské výchovy a filosofie

VEDOUCÍ PRÁCE:

prof. PhDr. Jan Županič, Ph.D.

ANOTACE:

Bakalářská práce chronologicky popisuje život Jiřího Havelky od narození v Rusku, přes práci v protektorátních vládách Rudolfa Berana a Aloise Eliáše až po období, kdy byl postaven v roce 1947 před Národní soud a jeho dožití v Hostomicích pod Brdy. Zvláštní pozornost je věnována nejen Havelkově - pro širokou veřejnost málo známé - práci ve vládě a napojení na zahraniční odboj, ale také jeho soukromým postřehům z vazební věznice na Pankráci, kde byl držen ke konci roku 1941 a následnému domácímu vězení.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Jiří Havelka, protektorátní vláda, Národní soud, 2. světová válka, Protektorát Čechy a Morava

TITLE:

Life of Jiří Havelka

AUTHOR:

Alžběta Vašáková

DEPARTMENT:

Social Sciences and Philosophy Department

SUPERVISOR:

prof. PhDr. Jan Županič, Ph.D.

ANNOTATION:

This bachelor thesis describes a life of Jiří Havelka from his birth in Russia, through his involvement in protectorate government under the ensuing premierships of Rudolf Beran and Alois Eliáš. The chronological structure of the analysis terminates with Havelka's sentence issued by the National Court in 1947 and the rest of his life in Hostomice pod Brdy. Special consideration is given not only to Havelka's governmental activity and links to the resistance, which to date remains generally unknown by the wider, but also to his accounts and observations from the Pankrác penitentiary, where he was held in custody till late 1941, and his subsequent imprisonment.

KEYWORDS:

Jiří Havelka, protectorate government, National Court, 2nd World War, Protectorate of Bohemia and Moravia

OBSAH

Úvod	7
1. Mládí Jiřího Havelky	9
2. Období působení Jiřího Havelky u Nejvyššího správního soudu	11
3. Jiří Havelka ve vládě Rudolfa Berana	12
4. Jiří Havelka ve vládě Aloise Eliáše	20
5. Zatčení a následná vazba	32
6. Domácí vězení	44
7. Národní soud	48
8. Osud Jiřího Havelky po roce 1948	65
Závěr	67
Seznam použitých pramenů a literatury	68
Seznam použitých zkratk	69
Seznam obrazových příloh	70
Obrazové přílohy	71
Seznam textových příloh	75
Textové přílohy	76

Úvod

Obsah této bakalářské práce je úzce zaměřen na život Jiřího Havelky, právníka a bývalého protektorátního ministra. Cílem mé práce je pravdivě popsat osud tohoto významného, ale pro širokou veřejnost neznámého politika. Jiří Havelka, stejně jako mnoho dalších jeho kolegů z protektorátní vlády, nespravedlivě dožíval se stigmatem kolaboranta, a to i přes fakt, že byl Národním soudem v roce 1947 zcela zproštěn všech obvinění. Doufám tedy, že se mi na základě archivních materiálů, odborné literatury týkající se období protektorátu a soukromého deníku, který si Havelka psal v době, kdy mu bylo nařízeno domácí vězení, podaří upřesnit motivace jeho politických rozhodnutí, dostatečně vykreslit jeho osobnost a případně i očistit dodnes pošpiněné jméno tohoto čestného člověka.

První kapitola je věnována Havelkově mládí. Bohužel z toho důvodu, že archiv ve městě Orel nespolupracuje se zahraničními badateli, se mi nepodařilo zajistit archivní materiály o prvních letech Havelkova života přímo z místa, kde se narodil. Velmi nápomocen mi v tomto ohledu byl syn Jiřího Havelky, pan Jan Havelka, který mi potřebná data dohledal v rodinném archivu. V této kapitole je popsána i Havelkova rodina a jeho vojenské působení během 1. světové války.

Druhá kapitola je zaměřena na profesní začátky Jiřího Havelky u Nejvyššího správního soudu a důležité seznámení s JUDr. Emilem Háchou.

Obsahem třetí kapitoly je Havelkovo působení ve vládě Rudolfa Berana a na pozici kancléře státního prezidenta. K této kapitole jsem připojila i stručný popis politické situace na našem území v druhé polovině roku 1938, který je velmi důležitý pro pochopení vážnosti doby, ve které Havelka do politiky vstupoval. Toto období, zejména okolnosti a průběh cesty prezidenta Háchy do Berlína v březnu 1939, popsal Havelka ve svých soukromých pamětech, které byly cenným zdrojem nejen pro tuto kapitulu, ale i pro celou bakalářskou práci.

Čtvrtá kapitola plynule navazuje událostmi na kapitolu třetí. Popisuje Havelkovo působení ve vládě generála Aloise Eliáše, především jeho úzkou spoluprací s předsedou vlády a prezidentem. V této kapitole je zaznamenána snaha Havelky a ostatních členů vládního kabinetu chránit občany protektorátu před německými nařízeními za cenu přijatelných ústupků. Toto jednání ale Havelku i jeho spolupracovníky postavilo do pozice, kdy v očích českých občanů mohli na konci války skončit buď jako hrdinové, nebo jako kolaboranti. V této kapitole jsem čerpala z materiálů z Archivu bezpečnostních složek, kde jsem dohledala výpovědi Havelkových spolupracovníků.

V páté kapitole popisují, zejména na základě Havelkových soukromých vzpomínek, zatčení a následnou vazbu spojenou s výslechy v Petschkově paláci. Určující pro Havelkovo propuštění do domácího vězení byla přímluva prezidenta Háchy u zastupujícího říšského protektora Heydricha, který si díky tomuto ústupku na Háchovi vydobyl proněmecké změny ve vládě.

Šestá kapitola se věnuje době, kdy byl Havelka propuštěn do domácího vězení. Pro dokreslení jeho situace byly velmi cenné výpovědi policistů, kteří byli pověřeni jeho hlídáním. Tyto materiály jsem dohledala v Archivu bezpečnostních složek.

V sedmé kapitole je podrobně vylíčen proces s Jiřím Havelkou u Národního soudu v roce 1947. Tomuto období se již jeho soukromé paměti nevěnují, čerpala jsem tedy zejména z výslechů, které byly pořizeny pro Ministerstvo vnitra (Archiv bezpečnostních složek) a z materiálů o Národním soudu, které jsou uloženy v Národním archivu a ze kterých také čerpá Jaroslav Rokoský ve své knize Rudolf Beran a jeho doba.

Poslední kapitola popisuje dožití Jiřího Havelky v Hostomicích pod Brdy. K této části jeho života, která již není nikde zdokumentovaná, mi dodal informace pan Jan Havelka.

1. Mládí Jiřího Havelky

Jiří Havelka se narodil 25. července 1892 v ruském městě Orel, kde jeho otec Jan Havelka (1844 - 1926) působil jako profesor a ředitel místního gymnázia, zároveň vykonával i funkci státního rady¹. Spolu s Jiřím vyrůstali v carském Rusku i oba jeho sourozenci. Setra Marie Havelková, provdaná Pořízková, se narodila 2. února 1890 a zemřela 18. listopadu 1936. Bratr Jan, řečený Ivan, se narodil 19. května 1888 a zemřel 15. dubna 1969. Vystudoval také práva a nějakou dobu pracoval jako obchodní rada na velvyslanectví Československa v Tokiu. Ještě před vypuknutím 2. světové války se ale vrátil zpět do Evropy. Loď, na které za ním jela z Japonska jeho snoubenka, však cestou ztroskotala a Jan už ji nikdy neviděl. Dožil jako starý mládenec. Oba bratři si byli celý život velmi blízcí. Koupili spolu dům v Chodské ulici na Vinohradech² a v roce 1936 také vilu v Hostomicích pod Brdy³, kde chtěli trávit důchod.⁴

I když byl Jiří v Rusku do pouhých sedmi let, získal zde, hlavně díky svému otci, lásku ke klasické ruské literatuře, kterou si uchoval do konce života.⁵ V roce 1899 se však Jiří vrátil do Prahy se svojí matkou Marií Havelkovou (roz. Čulíkovou, 1867 - 1930), aby zde mohl nastoupit na základní školu v Polské ulici na Vinohradech. Po jejím absolvování začal studovat na gymnáziu v Londýnské ulici, též na Vinohradech, kde maturoval v roce 1911. Hned poté nastoupil ke studiu na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, které musel bohužel před vypuknutím 1. světové války přerušit.⁶

Odveden byl v roce 1913 a vojenskou službu začal 27. července 1914 u vozatajstva. Jako kadet byl odvelen v říjnu 1915 na frontu do Haliče. V roce 1918 pak byl přeložen na frontu italskou. Z materiálů Vojenského archivu se můžeme dozvědět, jak Jiří Havelka vypadal v jednadvaceti letech. Vlasy i obočí měl tmavě hnědé, nos

¹ Ze soukromých materiálů Jana Havelky.

² Chodská č. 9, Praha 2.

³ Hostomice pod Brdy čp. 74.

⁴ Ze soukromých materiálů Jana Havelky a náhrobku rodiny Havelkových na Vinohradských hřbitovech.

⁵ Ze soukromých materiálů Jana Havelky.

⁶ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 24. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

ohnutý, ústa široká, oči hnědé. Měřil 173 cm a měl podlouhlou tvář. Za jeho slabinu považovali lékaři plochý hrudník. Už v tomto raném věku se do vojenských záznamů promítla Havelkova vzdělanost. V materiálech se uvádí, že slovem a písmem se domluvil česky, německy, rusky a francouzsky.

Zpět do Prahy se vrátil až po skončení války v roce 1918 jako nadporučík v záloze 2. dragounského pluku v Olomouci a pokračoval ve studiu. Na Právnické fakultě promoval v roce 1919. V srpnu téhož roku nastoupil Jiří Havelka do právního oddělení na ředitelství státních drah v Praze. Od roku 1921 pracoval na Ministerstvu železnic. Zpočátku působil na finančním odboru, na konci roku 1923 byl povýšen do prezidia. Stal se také osobním tajemníkem několika ministrů a během tohoto působení získal mnoho užitečných zkušeností, které mohl v budoucnu využít v ministerských funkcích. Na ministerstvu železnic dosáhl hodnosti vrchního odborového rady. Díky tomu, že byl Havelka vždy zdravě ambiciózní, začal v této době hodně publikovat. A to zejména v odborných časopisech, své příspěvky měl i v několika právních encyklopediích a sbornících.⁷ V dubnu 1932 byl Havelka přeložen k nově vzniklému odboru pro výsostní věci železniční a ještě tentýž rok se habilitoval na Karlově univerzitě jako soukromý docent pro odbor správní vědy a československé právo správní.⁸

⁷ AKPR, sign. T 10/39, kart. 191.

⁸ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 24. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

2. Období působení Jiřího Havelky u Nejvyššího správního soudu

Od roku 1926 byl prvním prezidentem Nejvyššího správního soudu JUDr. Emil Hácha, se kterým se zde Havelka blíže seznámil.⁹ Poprvé se potkali v roce 1927, kdy Hácha pořádal seminář správního práva, na který se Havelka, zajímající se o tuto právní disciplínu, přihlásil. Později Havelka převzal funkci tajemníka redakce Slovníku československého práva veřejného, který Hácha redigoval, takže měli spolu pravidelný kontakt. Přestože se většinou bavili o odborných tématech, měl Havelka možnost poznat i jeho rodinu. Když měl koncem roku 1932 konflikt na Ministerstvu železnic s novým ministrem Josefem Hůlou, který ho přeřadil na zcela bezvýznamnou funkci, pozval ho Hácha na večeři a nabídl mu, aby přešel na Nejvyšší správní soud. Už tehdy Havelka zaznamenal, že mu Hácha projevuje své sympatie a důvěřuje mu. Ve svých nevydaných pamětech se doslova vyjádřil, že ho měl velmi rád.¹⁰

Dne 1. března 1933 byl Jiří Havelka na doporučení Emila Háchy povolán k Nejvyššímu správnímu soudu v Praze, v té době chloubě českého soudnictví, kde zaujal místo senátního rady. U této funkce nezůstal a jeho kariérní růst dále pokračoval hlavně díky tomu, že byl velmi pilný a bystrý člověk, který se rychle adaptoval v novém prostředí. Rovněž byl členem Správního soudu při Společnosti národů.¹¹

Rok 1933 byl pro Jiřího Havelku velmi významný po kariérní stránce, po té osobní bohužel nikoli. Rakovině podlehla jeho první žena Ela, roz. Šubrtová, se kterou se oženil 19. 11. 1922. Na oba jejich syny, Miroslava (1921) a Jiřího (1924), zůstal sám.¹²

O dva roky později se stal přednostou prezidia Nejvyššího správního soudu, kterým byl až do roku 1938.¹³ V tomtéž roce se Havelka znovu oženil. Jeho druhou ženou se stala 20. června Sylva, roz. Dobrá.¹⁴

⁹ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 24. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹⁰ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹¹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹² Ze soukromých materiálů Jana Havelky.

¹³ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 24. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

3. Jiří Havelka ve vládě Rudolfa Berana

Po abdikaci prezidenta Edvarda Beneše (5. října 1938) a jeho následné emigraci do Velké Británie (22. října 1938) začala vláda generála Jana Syrového jednat o zvolení nové hlavy státu. I přes to, že názory politických stran byly velmi nejednotné, spojovala je shoda na tom, že nový československý prezident by neměl být osoba politicky činná. Vybíralo se tedy mezi univerzitními profesory a představiteli nejvyšších správních úřadů.¹⁵

V polovině listopadu 1938 se s Havelkou telefonicky spojil Rudolf Beran s otázkou, jestli nemá informace o možném Háchově členství v zednářské loži. Havelka tehdy Beranovi s jistotou odpověděl, že Hácha mezi zednáře nepatří, protože s ním několikrát na toto téma vedl rozhovor. Beran sice svou otázku nijak nezdůvodňoval, ale Havelka si ji sám dal do souvislosti s nadcházející volbou prezidenta.¹⁶ O pár dnů později se mu s kandidaturou svěřil sám Hácha. Zároveň Havelkovi naznačil, že pokud se stane novým československým prezidentem, přál by si, aby se Havelka ujal vedení prezidentské kanceláře, což mu oficiálně nabídl hned den po svém zvolení.¹⁷

Dr. Emil Hácha se stal novým prezidentem Česko-Slovenska¹⁸ 30. listopadu 1938.¹⁹ V ten samý den podala vláda generála Syrového podle dohody demisi a sestavením vlády nové byl pověřen Rudolf Beran jako předseda nejsilnější politické strany v zemi, Strany národní jednoty. Na této dohodě vznikla vláda odborníků, navazující na vládu předchozí, v čele s politikem.²⁰ V této vládě se stal Jiří Havelka na přání Emila Háchy ministrem bez portfeje, a to z důvodu navázání úzkého spojení

¹⁴ Ze soukromých materiálů Jana Havelky.

¹⁵ PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha: (1938-1945)*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 29-33. ISBN 978-80-87067-04-8.

¹⁶ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky. Jiří Havelka se s Beranem znal už z doby první republiky, kdy vykonával funkci osobního tajemníka ministra železnic (ABS, fond 301, signatura 301-1-1, výpověď Rudolfa Berana z 21. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra).

¹⁷ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 24. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹⁸ Oficiální název podle ústavního zákona č. 299/1938 Sb. z. a n. ze dne 22. 11. 1939 o autonomii Slovenska.

¹⁹ PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha: (1938-1945)*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 36. ISBN 978-80-87067-04-8.

²⁰ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s r. o., 2011, s. 355-356. ISBN 978-80-7429-067-1.

prezidentské kanceláře a vlády.²¹ Havelka se stal důležitou součástí vlády, což potvrdil nejen její předseda Rudolf Beran²², ale i bývalý tajemník prezidenta Beneše Prokop Drtina ve svých pamětech: „Záhy jsem tedy dost dobře věděl, že v podstatě v nepolitickém složení Beranovy vlády vedle ministerského předsedy samotného nejnvýznačnějšími politickými individualitami jsou právě ministr dr. Havelka a ministr zahraničí Chvalkovský, že oba mají největší vliv na orientaci vládní politiky a oba v tom směru vyvíjejí největší aktivitu. Havelkova pozice ve vládě byla silná tím, že byl důvěrníkem a přímo exponentem prezidenta republiky. Již tím, že šéf Háchovy kabinetní kanceláře byl současně členem vlády, bylo od počátku zřetelně naznačováno, že vliv nového prezidenta na vládní politiku má být výraznější a vykonávaný přímo jeho exponentem. To byl nový prvek ve vládní praxi proti tomu, co bylo za obou prvních prezidentů“²³

Krátce po jmenování nové vlády se Havelka musel potýkat s problémy na Slovensku a Karpatské Ukrajině²⁴, kde se vytvořily snahy oslabit ústřední vládu. Havelka z pozice prezidentského kancléře připravil Háchovu vánoční cestu na Slovensko, jejímž účelem bylo vylepšení spolupráce a politických poměrů. Hácha byl sice na Slovensku přijat obyvateli velmi vlídně, ale kýžený politický výsledek se nedostavil. Podle samotného Havelky měl Hácha ke Slovákům velmi odměřený vztah: „Avšak není možno nezmíniti se o tom, že dr. Hácha všeobecně ke Slovákům neměl důvěru, pokládal je za lidi, kteří nemají dostatečnou kulturu, a byl přesvědčen od počátku, že by nám, Čechům, vpadli do zad, kdyby to pro ně bylo výhodné.“²⁵

Od té doby se vztah Česka a Slovenska pouze zhoršoval. Slovenský tisk byl vůči Čechům stále kritičtější a nesnášenlivější, avšak první zásadní problém vyvstal, když se čeští politici dozvěděli, že v únoru 1939 byla slovenská delegace samostatně vyjednávat v Berlíně.²⁶ Na tajné schůzi vlády v místnosti agrárního klubu v Obecním domě ke konci února 1939 padlo rozhodnutí jednat proti Slovensku aktivně. Havelka byl ve

²¹ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 24. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

²² ABS, fond 301, signatura 301-1-1, výpověď Rudolfa Berana z 21. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

²³ DRTINA, Prokop. *Československo můj osud*. Praha: Melantrich, 1991, s. 318-319. ISBN 80-7023-102-5.

²⁴ Oficiální název pro Podkarpatskou Rus podle ústavního zákona č. 328/1938 Sb. z. a n. ze dne 22. 11. 1939.

²⁵ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

²⁶ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

skupině ministrů (spolu s generálem Aloisem Eliášem, Ladislavem Feierabendem a Vladislavem Klumparem), kteří chtěli celou situaci řešit vojensky, prosazovali myšlenku uvěznění separatistů a zbavení funkce předsedy autonomní vlády Slovenské republiky Jozefa Tisa. Do opozice se postavili ministr zahraničních věcí František Chvalkovský, ministr národní obrany generál Jan Syrový a nakonec i premiér Beran.²⁷ V této době se Havelka sblížil s ministrem zemědělství JUDr. Ladislavem Feierabendem, který v roce 1947 u výslechu pro Národní soud uvedl: „Poznal jsem tehdy, že se na Havelku mohu spolehnout jako na dobrého vlastence, který usiloval o to, co z Československé republiky zůstalo po Mnichovu, se udrželo pohromadě“²⁸ Opatrný přístup k řešení slovenské otázky vyústil 14. března 1939, kdy byl s podporou Německa vyhlášen samostatný slovenský stát.²⁹

V té době ale česká vláda musela řešit mnohem vážnější problém, protože od 10. března 1939 se na pomnichovských hranicích českého území začaly soustřeďovat německé vojenské jednotky. Sám Havelka byl však ujištěn českým velvyslanectvím v Berlíně, že se žádné nepřátelské akce neplánují.³⁰

Do dalšího řešení situace na Slovensku se aktivně zapojil i prezident Hácha, který se 13. března 1939 setkal s Havelkou a Chvalkovským po schůzi ministrů a po domluvě s Havelkou přijal Chvalkovského nabídku jet řešit situaci vzniklou na Slovensku přímo do Berlína. 14. března 1939 dopoledne telefonicky potvrdil chargé d'affaires německého legačního úřadu Andor Hencke Háchovi pozvání do Berlína s tím, že letadlem by se tam měl Hácha dostat kolem druhé hodiny odpoledne. Vzhledem k Háchovu věku a špatnému počasí bylo nutné cestu uskutečnit vlakem.

Prezidenta měl doprovázet ministr Chvalkovský, Háchova dcera Milada Rádlová, Jiří Havelka a na přání paní Rádlové také Havelkova žena Sylva, která proti cestě nic nenamítala, protože sama chtěla dohlédnout během cesty na Havelkovo zdraví. Kolem jedné hodiny odpoledne, dvě hodiny před předpokládaným odjezdem

²⁷ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 413-417. ISBN 978-80-7429-067-1.

²⁸ ABS, fond 301, signatura 301-1-1, výpověď Ladislava Feierabenda ze 4. 2. 1946 pro ministerstvo vnitra.

²⁹ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 413-417. ISBN 978-80-7429-067-1.

³⁰ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 24. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

z Masarykova nádraží, volal Havelkovi domů na Vinohrady Hácha. Sdělil mu, že by bylo rozumnější, aby do Berlína nejezdil, podrobnosti tohoto rozhodnutí mu měl předat Beran. I přes to jel Havelka Háchu alespoň vyprovodit. Když následně odcházel s Beranem z nádraží, bylo mu řečeno, že vzhledem k tajným informacím od členů české vlády o jejím negativním postavení v Německu a důležitosti budoucích jednání bylo lepší, že se cesty nezúčastnil.

Ještě téhož dne odpoledne musel Havelka v kanceláři telefonicky řešit dva problémy a následně je tlumočit českému velvyslanci v Německu JUDr. Vojtěchu Mastnému do Berlína. Nejdříve to byla zpráva ministerstva vnitra, které zaznamenalo vpád německého vojska do Moravské Ostravy. K večeru musel řešit žádosti bývalého ministra Podkarpatské Rusi Júlia Révaye a předsedy autonomní vlády Augustina Vološina o to, aby prezident Hácha vydal souhlas ke svolání zdejšího sněmu, který chce vyhlásit samostatnost Karpatské Ukrajiny.³¹

Dne 15. března 1939 před třetí hodinou ranní byl Havelka probuzen telefonátem, který se týkal mimořádné schůze vlády.³² Zde sdělil premiér Beran Háchův vzkaz z Berlína, že v šest hodin ráno bude naše země obsazena německými vojsky, jež zároveň odzbrojí naši armádu.³³ Později se vláda telefonicky od ministra Chvalkovského dozvěděla i o prohlášení, které byli Hácha a Chvalkovský následně nuceni v Berlíně podepsat. A protože jeho obsahem byla i věta, že Hácha vše podepisuje jménem vlády, musela vláda jednat rychle. Podle Havelkovy výpovědi následovala velmi vzrušená diskuse, jejímž nedostatkem ovšem bylo, že nikdo z přítomných si nedokázal představit následky a dopady celé situace. Vláda nakonec prostřednictvím Berana prohlásila, že Háchovi důvěřuje a že má v jednáních pokračovat. Než však mohl Beran toto rozhodnutí prezidentovi interpretovat, bylo už prohlášení podepsáno. Na Háchovu žádost z něj však byla německým ministrem zahraničí Joachimem von Ribbentropem vyškrtuta pasáž o souhlasu vlády. Havelka

³¹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

³² Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

³³ PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha: (1938-1945)*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 66. ISBN 978-80-87067-04-8.

ve svých pamětech uvádí, že „Beran skončil svou zprávu poznámkou, že to znamená konec české samostatnosti, a dal se do pláče, stejně jako i všichni členové vlády.“³⁴

Den poté dostal Havelka zprávu o přání Háchy, aby mu přijel naproti na hranice. V poledne tedy vyrazil spolu s prezidentem státních drah Antonínem Janouchem drezínou do Terezína (kde byly tehdejší hranice Sudet), ale Háchův vlak měl uměle vyvolané několikahodinové zpoždění. Adolf Hitler, který vyrazil z Berlína mnohem později, se chtěl dostat do Prahy dříve než československý prezident. Hácha přijel do Terezína se slzami v očích, pohnut stejně jako Havelka, který musel při čekání na prezidentův vlak přihlížet příjezdu německých vojáků. „Nic si z toho, pane kolego, nedělejte, není to tak zlé, budeme mít vlastní stát, ovšem bez armády a bez zahraničního ministerstva“, pravil při setkání Hácha. Na Wilsonově nádraží, kam vlak dorazil pozdě večer, čekali členové české vlády ve společnosti německých vojáků. V tu chvíli to již bylo nad síly Jiřího Havelky. S pomocí ministra spravedlnosti dr. Jaroslava Krejčího došel ke svému vozu, kde se s pláčem zhroutil.³⁵

Během schůze ministerské rady, která se konala ještě toho večera, kde Hácha s Chvalkovským vyprávěli dojmy z berlínské schůzky, přišel za Havelkou sedícím nejbliže ke vstupním dveřím plukovník Jan Němeček, velitel prezidentské vojenské kanceláře, aby oznámil, že v Carolově křídle Pražského hradu čeká Adolf Hitler se svými spolupracovníky. Když Němeček na přání Havelky tuto informaci zopakoval i před ostatními členy vlády, ministr Chvalkovský Havelku pokáral, že v takto vypjaté chvíli věří každé povídačce, a pokračoval ve schůzi. Havelka tedy požádal Němečka, aby informaci ještě jednou prověřil a pokud je pravdivá, chce být přijat u ministra zahraničí Ribbentropa. Za chvíli mu byla předána odpověď, že „pan říšský ministr Ribbentrop očekává návštěvu pana ministra dr. Havelky“.

V Carolově křídle byl Havelka uvítán nejdříve ceremoniářem říšského ministerstva zahraničí hrabětem Denbergem, který ho představil Ribbentropovi a dalším německým důstojníkům. Ve svých pamětech se Havelka pozastavuje nad tím, že všichni z jemu představených důstojníků měli u jména nějaký šlechtický predikát. Krátký

³⁴ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

³⁵ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

rozhovor s ministrem Ribbentropem obsahoval zdvořilostní optání, jak je na tom Háchovo zdraví po dlouhé cestě, a sdělení, že Hitler se pro cestu do Prahy rozhodl na poslední chvíli. Při odchodu byl ještě Havelka Ribbentropem prostřednictvím Denberga vyzván, aby se dostavil do vedlejší místnosti, kde čekal Adolf Hitler. Ten se Havelky vyptával především na jeho postavení ve vládě a rovněž na zdraví prezidenta Háchy, se kterým se chtěl druhý den setkat. Ke konci stručného rozhovoru ještě pronesl: „Das tschechische Volk geht jetzt einer glücklichen Zukunft entgegen“³⁶ Tak se stal Jiří Havelka prvním člověkem, kterého Adolf Hitler v Praze přijal. Havelka několikrát svým přátelům po tomto setkání popisoval, jak na něj Hitler na první dojem působil: „Jako prostáček venkovský, který je dobrák, má milý úsměv a zdá se býti bezvýznamným člověkem, špatně oblečeným a už svou povahou nedosti důstojný“.³⁷

Dne 16. března 1939 dopoledne Havelka čekal v sále před prezidentovou pracovnou na Ribbentropa, který si s Háchou sjednal schůzku. „Přišel v uniformě, ve vysokých botách, v doprovodu několika lidí v uniformách a vysokých botách. Často jsem později opakoval, že způsobilo, jak Ribbentrop procházel se svým průvodem salony, vzbuzoval ve mně dojem, že asi takto vcházeli němečtí rytíři v plné zbroji do svatyní pobaltských Slovanů.“ Setkání se Havelka neúčastnil, avšak po skončení mu Hácha ukázal originální výnos o zřízení protektorátu.³⁸ Protektorát Čechy a Morava byl vyhlášen ještě ten den, 16. března 1939 v 11 hodin dopoledne.³⁹

Vláda Rudolfa Berana ihned po okupaci podala demisi, Emil Hácha ji ovšem odmítl přijmout s prosbou, aby ministři zůstali ve svých postech do chvíle, než bude možné jmenovat novou vládu. Všichni ministři, včetně premiéra Berana, tedy zůstali ve svých funkcích.⁴⁰

Při projevu 16. března Emil Hácha naznačil občanům Protektorátu Čechy a Morava, že byla založena organizace, která sjednocuje všechny politiky myšlenkou vlasteneckou. Touto organizací bylo Národní souručenství, na jehož založení se podílel

³⁶ Český národ kráčí nyní vstříc šťastné budoucnosti.

³⁷ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

³⁸ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

³⁹ ABS, fond 300, signatura 300-12-3, výpověď Jaroslava Krejčího z 10. 2. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁴⁰ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 429. ISBN 978-80-7429-067-1.

nejen prezident Hácha, ale mimo jiné i Jiří Havelka.⁴¹ Hlavní ideou Národního souručenství bylo zamezení politického mezistranického boje a soustředění se na zájmy českého lidu v těžké době protektorátu. I z toho důvody byli (po návrhu ministra Havelky⁴²) do řad této organizace přijati členové radikálních skupin (např. Vlajka nebo Národní obroda), protože jedině tak mohli čeští političtí představitelé kontrolovat jejich aktivitu a zamezit pronacistickým akcím těchto skupin.⁴³ „O vývoj Národního souručenství staral se nejvíc z nás dr. Havelka, týž také byl původcem různých pokusů se zapojením vlajkařů do Národního souručenství, domnívaje se, že tento způsob bude paralyzovati jejich různé snahy poškozující české zájmy,“ dosvědčil později ministr Krejčí.⁴⁴ Na znamení jednoty národa nosil Hácha odznak Národního souručenství při veškerých politických jednáních.⁴⁵ Krátce po oficiálním vzniku Národního souručenství byl uspořádán nábor nových členů a i přes to, že organizace neměla finanční prostředky na jakýkoli druh kampaně, přihlásilo se 98,5 % mužské části obyvatelstva.⁴⁶

Během jedné schůze úzké skupiny představitelů Národního souručenství (Jiří Havelka, generál Alois Eliáš, politický referent kanceláře státního prezidenta Josef Kliment) konané v bytě továrníka Čermáka v Praze 11 se řešila otázka finanční situace fašisty generála Radoly Gajdy, o jehož služby projevovali zájem Němci, kteří by ho prostřednictvím jeho dluhů mohli snadno zlomit. Generál Eliáš tedy navrhl, že jeho dluhy splatí, a Gajda se tímto zavázal ke spolupráci s Národním souručenstvím. Podle Havelky dohodu nikdy neporušil.⁴⁷

V dubnu 1939 byl prezident Hácha pozván na oslavu 50. narozenin Adolfa Hitlera do Berlína. Z předchozích zkušeností Hácha usoudil, že bude moudré vzít si s sebou jako podporu lepšího politického vyjednávače, než jakým byl ministr Chvalkovský, kterému po březnovém vyjednávání nedůvěřoval. Nabídl tedy účast Jiřímu Havelkovi. Do Berlína dorazili společně 19. dubna 1939 a hned 20. dubna ráno

⁴¹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁴² ČERNÝ, Václav. *Křik koruny české: Paměti 1938-1945*. Brno: Atlantis, 1992, s. 122. ISBN 80-7108-059-4.

⁴³ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 29. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁴⁴ ABS, fond 300, signatura 300-12-3, výpověď Jaroslava Krejčího z 10. 2. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁴⁵ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁴⁶ ČERNÝ, Václav. *Křik koruny české: Paměti 1938-1945*. Brno: Atlantis, 1992, s. 122. ISBN 80-7108-059-4.

⁴⁷ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 24. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

byli uvedeni do Hitlerovy pracovny, kde Hácha předal Hitlerovi narozeninový dar, obraz malíře Carla Spitzwega, jehož díla údajně Hitler sbíral. Při této příležitosti se Hácha ještě snažil orodovat za český národ, jeho prosby však nebyly nikým vyslyšeny a nakonec se Havelka od německých hodnostářů dozvěděl, že si všichni povídají o Háchově netaktnosti. Následně se oba čeští politici odebrali na vojenskou přehlídku, která je svou monumentálností a demonstrací síly velmi vyděsila. Poté, co se společně s vysokými německými politiky zúčastnili divadelního představení pořádaného na počest Hitlerových narozenin, dorazili 22. dubna zpět do Prahy.⁴⁸

Dne 5. dubna 1939 byl jmenován českým protektorem bývalý diplomat Konstantin von Neurath, který hned na první společné schůzce prezidenta Hácha ujistil, že neplánuje zasahovat do rozhodování české vlády, že bude pouze sledovat, jestli se vše děje v říšském zájmu. 27. dubna 1939 přijal prezident demisi Beranovy vlády a ještě ten den byl ustanoven nový kabinet v čele s generálem Aloisem Eliášem.⁴⁹ Jiří Havelka v něm zastával post ministra dopravy a náměstka předsedy protektorátní vlády. Funkci v prezidentské kanceláři vykonával i nadále.⁵⁰

⁴⁸ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁴⁹ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 444. ISBN 978-80-7429-067-1.

⁵⁰ HODNÝ, Martin. *Českoslovenští politici 1918-1991*. Praha: Martin Hodný, 1991, s. 35. ISBN 80-900840-0-1.

4. Jiří Havelka ve vládě Aloise Eliáše

Po jmenování Konstantina von Neuratha českým protektorem byla zahájena jednání mezi ním a prezidentem Emilem Háchou o sestavení protektorátní vlády. Neurath navrhl Háchovi dvě možnosti, a to vládu apolitickou, složenou z dosavadních ministrů (s výjimkou premiéra Rudolfa Berana), nebo vládu novou, sestavenou z lidí otevřeně sympatizujících s Německem a jeho politikou. Prezident Hácha samozřejmě v zájmu českého státu zvolil první variantu a podle Neurathova návrhu se začalo ihned jednat o budoucím předsedovi vlády, který měl být vybrán z dosavadních ministrů. Podle Havelky uvažoval nejdříve prezident Hácha o Ladislavu Karlu Feierabendovi.⁵¹ Jeho osoba byla ale příliš spjata s agrární stranou, a proto Havelka Háchovi navrhl jako nového předsedu vlády generála Aloise Eliáše, dosavadního ministra dopravy. Havelka tímto krokem sledoval především dva cíle. Ujistit veřejnost o tom, že nový předseda vlády, bývalý legionář, symbolizuje nepodlehnutí české politiky německému diktátu, a vojenským kruhům dát najevo, že se s vysokými členy armády stále počítá.⁵²

Alois Eliáš se nejdříve tomuto návrhu bránil, ale nakonec, stejně jako Emil Hácha při přijímání funkce prezidenta, souhlasil. V nové vládě nefiguroval kvůli své politické minulosti nejen Rudolf Beran, ale i František Chvalkovský (ministr zahraničí v Beranově vládě) a generál Jan Syrový (ministr národní obrany v Beranově vládě), protože jejich ministerstva byla v rámci nového státního uspořádání zrušena. Na post ministra dopravy po Eliášovi byl určen Jiří Havelka, a to zejména proto, aby vláda dodržela Neurathovu podmínku o nejmenování nových lidí. Havelka měl s tímto resortem bohaté zkušenosti z předchozích let.⁵³

Po předložení návrhu o sestavě nové vlády Neurathovi vznesl říšský protektor neodůvodněnou námitku proti osobě dr. Otakara Fischera, kandidáta na ministra vnitra. Havelka ve svých nevydaných pamětech dodatečně spekuloval o důvodech tohoto rozhodnutí a došel k možnosti, kterou jako první vyslovil Hácha, že to mohla být osobní

⁵¹ V Beranově vládě ministr zemědělství.

⁵² Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁵³ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

msta sudetského Němce Karla Hermanna Franka, státního tajemníka Úřadu říšského protektora, za prvorepublikové protisudetoněmecké Fischerovo působení. Pro brzké vyřešení vzniklé situace byl vysloven názor o možnosti přidělení ministerstva vnitra JUDr. Jaroslavu Krejčímu. Ten už však byl navržen na post ministra spravedlnosti a z důvodu střetu zájmů obou ministerstev tuto funkci nemohl vykonávat. Nakonec bylo ujednáno, že ministerstvo vnitra bude prozatímně spravovat předseda vlády Eliáš, který tuto funkci přijal velmi nerad a od první chvíle se snažil, aby Neurath vládě povolil jmenování nového ministra co nejdříve (tím se stal 1. července 1939 generálmajor policie Josef Ježek). Proti tomuto složení už neměl Neurath žádné výtky a nová vláda byla jmenována 27. dubna 1939.⁵⁴

Ihned po složení slibu se v Háchově kanceláři sešel nový kabinet, aby zvolil náměstka předsedy vlády. Havelka navrhl, aby (podle zvyku u úřednických vlád) jím byl jmenován nejstarší člen vlády, tedy ministr financí JUDr. Josef Kalfus. Ten ale oponoval tím, že se všichni členové vlády shodli na tom, že by náměstkem měl být Havelka, a to pro co nejtěsnější spojení vlády s prezidentem Háchou.⁵⁵

O událostech, které následovaly po jmenování nové vlády, se zmiňuje Havelka ve svých pamětech takto: „Vzhledem k mezinárodně politické situaci na jaře 1939 omezovala se Eliášova vláda na to, aby hájila české zájmy v každém směru, avšak připouštěla i ústup ve věcech méně významných, aby zabránila jakémukoli konfliktu s Němci, jakož i aby udržela klid a pořádek v obyvatelstvu.“⁵⁶ Zprávy o politické situaci ve světě dostával tehdy Havelka s Eliášem od Zdeňka Schmoranze, bývalého zpravodaje ČTK, který se zapojil do odboje.⁵⁷

Většinu politických otázek a celé směřování české politiky udával v období začátků protektorátu generál Eliáš společně s Jiřím Havelkou.⁵⁸ Toto spojení označil ministr spravedlnosti Jaroslav Krejčí jako „hradní skupinu“ úzce napojenou na prezidenta Háchu.⁵⁹ Skutečnost, že jejich spolupráce nebyla vždy harmonická, dokládá

⁵⁴ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁵⁵ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁵⁶ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 29. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁵⁷ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 29. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁵⁸ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 29. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁵⁹ ABS, fond 300, signatura 300-12-3, výpověď Jaroslava Krejčího z 10. 2. 1946 pro ministerstvo vnitra.

svědectví Mikuláše hraběte z Bubna, od 3. února 1940 ministra zemědělství, který se o vztahu Havelky a Eliáše vyjádřil následovně: „Musím však připustit, že někdy vzhledem k hysterické Havelkově povaze došlo mezi ním a Eliášem k nesouladu, který se obyčejně týkal provedení určité věci, vždy však byla věc urovnána.“⁶⁰ Tento dojem z jejich vztahu měl i ministr vnitra Josef Ježek: „Myslím, že Havelka a Eliáš, pokud šlo o věci služební, byli jedna osoba. Ovšem rozpory, co do metody, mezi nimi byly. Havelka je povaha velmi průbojná, ale jinak si myslím, že byli s Eliášem nejlepší spolupracovníci.“⁶¹ Sám Havelka se o svém vztahu s Eliášem vyjádřil takto: „Myslím, že mohu tu bez nadsázky říci, že to byl poměr důvěrně přátelský. Vytýkal mně tehdy, že jsem příliš explozivní a že leckdy jsem příliš prudký, ale jsem přesvědčen, že mne měl opravdu rád. Politických divergencí vážnějšího dosahu mezi námi nikdy nebylo. Jeho vztah ke mně a k mé rodině se projevoval drobnými pozornostmi při významných dnech mé ženy i mých synů. Tak k maturitě mého staršího syna věnoval mu stříbrnou tabatěrku. Stýkali jsme se velmi často v rodinách a Eliášovi také za námi přijížděli na venkovský pobyt v Senohrabech a později v Hostomicích.“⁶²

I přese všechny menší spory ohledně jednání s Němci, které měli ministři s Havelkou, byla vláda semknutá a vztahy mezi jednotlivými ministry byly vždy velmi korektní. „Největší posilou v těchto chmurných dobách bylo však pro mne - a myslím také pro ostatní ministry - prostředí Eliášovy vlády. Bylo bez intrik a bez klevet. Bylo to pracovní společenství, v němž jsme jeden druhému neomezeně důvěřovali, poněvadž jsme věděli, že každý bude hájit to, co bude pokládat v dané situaci pro český národ za nejvýhodnější,“ dosvědčil o atmosféře ve vládě ministr zemědělství Ladislav K. Feierabend.⁶³

Dne 1. září 1939, v den oficiálního začátku 2. světové války, byl Havelka pověřen zastoupit nemocného generála Eliáše při setkání s K. H. Frankem. Ten Havelkovi oznámil informace o sabotážích ze strany českého obyvatelstva a upozornil ho na co nejpřísnější trestání takovýchto činů. Havelka předal tuto informaci vládě,

⁶⁰ ABS, fond 300, signatura 300-12-3, výpověď Mikuláše Bubna z Litic z 5. 2. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁶¹ NA, fond 550, signatura 550-218-4, výpověď Josefa Ježka u Národního soudu z 25. 2. 1947.

⁶² Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁶³ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky: I.* Brno: Atlantis, 1994, s. 184. ISBN 80-7108-071-3.

kteřá (společně s prezidentem Háhou) začala okamžitě za zadržené Čechy intervenovat, a to především u říšského protektora Neuratha. Bohužel bylo dosaženo pouze toho, že zadrženi, následně převezeni do Buchenwaldu, mohli dostávat od svých rodin poštu.⁶⁴

Politická situace se zdramatizovala po demonstracích v Praze, které se odehrály 28. a 29. října 1939. Havelka tehdy spolu s Eliášem a Háhou sledovali průběh víkendových nepokojů telefonicky z Lán. Už 28. října na celý problém zareagoval Frank a spolu se šéfem gestapa Franzem Waltrem Stahleckerem navštívil lánský zámek, kde začal Háhovi a přítomným ministrům vyhrožovat, že pokud z demonstrací nevyvodí důsledky sama vláda, učiní tak on a mnohem drastičtějším způsobem. Šéf gestapa Stahlecker chtěl celou situaci řešit tím, že proti průvodům v Praze pošle německé policejní oddíly, které začnou do demonstrantů střílet. Frank se však i přes Stahleckerův zjevný nesouhlas nechal od českých politických představitelů přemluvit, že počká do druhého dne, jak celou situaci vláda vyřeší. Ještě týž den odpoledne, když se Havelka vracel z Lán do Prahy, potkal na Vinohradech Franka a Stahleckera pozorující demonstrace. Když se Havelka snažil celou situaci uklidnit poukázáním na to, že protesty probíhají poklidně a nenásilně, šéf gestapa opáčil, že do jejich kabrioletu lidé hází zkažené ovoce. Havelka podotkl, že se nemohou ničemu divit, když v tento sváteční den, den vzniku samostatného Československa, jezdí po Praze v německých uniformách v otevřeném voze. Frank i přes tuto malou provokaci zůstal na rozdíl od Stahleckera klidný.⁶⁵

Během studentských demonstrací 17. listopadu 1939 vláda zhodnotila situaci jako nebezpečnou a na odpoledne byla svolána schůze. Na ní Eliáš všem členům kabinetu tlumočil Neurathův vzkaz, že v rámci nepokojů bylo zatčeno a následně popraveno několik lidí. Na tuto informaci ministři reagovali zcela jednotně a dohodli se, že na protest proti takovému násilí opustí své funkce. Poté, co se stanovisko vlády dozvěděl prezident Hácha, vyjádřil vládě svou plnou podporu, ale celou situaci chtěl ještě před veřejným odstoupením projednat s protektorem Neurathem. Po jejich setkání 18. listopadu tlumočil Hácha ihned celý rozhovor Eliášovi a Havelkovi. Neurath

⁶⁴ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 29. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁶⁵ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

drastické tresty sám odmítl a omluvil se Háchovi, že se staly za jeho nepřítomnosti. Jelikož to ale bylo přímo Hitlerovo nařízení, stejně by s ním zřejmě nemohl nic dělat. Zároveň Háchu varoval před demisí vlády, protože toto řešení by bylo v Berlíně pokládáno za akt odporu proti Hitlerovi, který by se negativně odrazil na celém českém národu. Od demise vlády bylo tedy upuštěno.⁶⁶

Neurath následně sám přislíbil, že bude členům vlády nápomocen s propuštěním zatčených studentů. Na pomoci se značnou měrou podílel i Havelka, který jich přes 800 umístil u železnic⁶⁷ a přes 600 u poštovní správy⁶⁸. Za zatčené studenty intervenoval spolu s Háchou až do roku 1940 a většina z nich byla nakonec opravdu propuštěna. Havelka se snažil pomoci nejen uvězněným studentům a jejich rodinám, kterým dával práci, ale především nejnižším zaměstnancům poštovní a železniční správy. „Dr. Havelka prosazoval také s velkou energií sociální věci pro zaměstnance, a to zejména pro zaměstnance drobné. Zdůrazňoval, že se po této stránce nemáme nechat učit od Němců, a tyto věci dělat sami ze své vůle. Bylo to zvyšování platů, zavedení minimálních mezd a péče o pracovní prostředí,“ vypovídal v Havelkův prospěch Antonín Chmelař, vrchní odborový rada ministerstva dopravy.⁶⁹ Havelkova činnost na ministerstvu dopravy se upínala zejména ke zlepšení života státních zaměstnanců, kteří pod jeho působnost spadali. Ihned po nástupu do funkce zlepšil jak služební, tak platové poměry pracovníků železnic a pošt. Zaměstnance také varoval před sabotážemi na železnicích, a to zejména pro jejich vlastní bezpečí.⁷⁰ „Vím, že dr. Havelka přijímal v ministerstvu dopravy příbuzné osob zatčených, za které pak prostřednictvím kanceláře dr. Háchy bylo intervenováno na příslušných říšských místech“, dokládá Havelkovu pomoc Jindřich Kamenický, tehdejší sekční šéf ministerstva dopravy.⁷¹

Do období podzimu 1939 spadá také počátek Havelkovy užší spolupráce se Zdeňkem Bořkem Dohalským⁷², který byl ve spojení se zahraničním odbojem,

⁶⁶ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky

⁶⁷ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 30. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁶⁸ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Bedřicha Jandy ze 4. 2. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁶⁹ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Arnošta Chmelaře z 23. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁷⁰ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 30. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁷¹ ABS, fond 301, signatura 301-1-3, výpověď Jindřicha Kamenického z 25. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁷² Zdeněk Bořek Dohalský byl šlechtic a prvorepublikový redaktor Lidových novin.

především s představiteli budoucí exilové vlády. V té době Havelka pochopil, že proti Němcům musí bojovat všemi dostupnými prostředky, a proto když ho Dohalský požádal o výměnu informací, neodmítl. Havelka se cítil povinen toto spojenectví odhalit nejdřív Eliášovi, který byl již v té době v úzkém spojení s domácí odbojovou skupinou Obrana národa a také se zahraničním odbojem, následně i prezidentu Háchovi.⁷³ Havelka nejenže sjednal na přání Dohalského schůzku s Háchou, ale především ho každý týden podrobně informoval o všem, co se projednávalo ve vládních kruzích. Dohalský zase tlumočil Havelkovi pokyny a postoje z Londýna. Havelka přiznal, že Dohalský byl jeho jediným důvěrníkem v odbojové činnosti, další jeho spolupracovníky neznal.⁷⁴ Vladimír Krajina, jeden z nejvyšších představitelů odboje, doložil, že prostřednictvím Dohalského dostával od Havelky zprávy o politických poměrech v protektorátu. Na základě všech Havelkových zpráv jich bylo radiotelegraficky odesláno do zahraničí pět. Krajina ovšem popřel, že by byl Havelka v přímém spojení s prezidentem Benešem.⁷⁵ Krycí jméno, které se pro Havelku mezi odbojáři používalo, bylo Herrenreiter (Panský jezdec)⁷⁶, později Lezec.⁷⁷

Na začátku ledna 1940 se prezident Hácha dozvěděl od Konstantina von Neuratha během soukromé schůzky, že gestapo podezřívá jednoho člena vlády z práce v odboji. Když tuto důvěrnou informaci oznámil Hácha Havelkovi a Eliášovi, byli členové vlády zaskočeni. Protože zahraničnímu odboji nenapomáhali pouze oni dva, ale i ministr zemědělství Feierabend a ministr financí Kalfus, nikdo nevěděl, na koho se gestapo zaměřilo. Ke konci ledna, po dalším setkání Neuratha a Háchy, už přinesl prezident Havelkovi a Eliášovi konkrétnější informace, a to že gestapo sleduje Feierabenda. Neurath zároveň požádal Eliáše, aby Feierabend opustil funkci ministra zemědělství, a zaručil, že se nemusí ze strany gestapa zatím ničeho bát. Havelka s Eliášem, kteří byli k jednání Němců poněkud skeptičtější než prezident, se 15. ledna setkali v Kolowratském paláci s Feierabendem.⁷⁸ Eliáš ho vítal mezi čtyřma očima se slovy: „Přicházím přímo od Neuratha, gestapo zjistilo, že jsi členem Politického ústředí

⁷³ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁷⁴ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 29. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁷⁵ ABS, fond 301, signatura 301-1-3, výpověď Vladimíra Krajiny z 22. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁷⁶ ABS, fond 301, signatura 301-1-3, výpověď Miloslava Koháka z 21. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁷⁷ ABS, fond 301, signatura 301-1-3, výpověď Vladimíra Krajiny z 22. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁷⁸ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

a Neurath mě požádal, abych tě okamžitě přinutil k demisi. Přitom mně Neurath řekl, že byl tvým případem hrozně pobouřen, poněvadž nevěřil Frankovu tvrzení, že v protektorátní vládě jsou zrádci, a že se nyní zdá, že měl Frank přece jen pravdu. Neslevil jsem však ani čárku ze svého tvrzení, že jsi nevinen, a tak jsem Neuratha popletl, že sice trvá na tom, abys z vlády hned odešel, ale slíbil mi, že zařídí, aby gestapo proti tobě nic nepodniklo, dokud se nevrátí z Berlína. Jede tam referovat Hitlerovi a vytáhl jsem z něho, že se nevrátí před středou příštího týdne. Máš tedy dost času, aby sis připravil útěk, zahladil všechny stopy a varoval přátele.⁷⁹ Eliáš také na Feierabenda naléhal, aby demisi nepodával, protože pokud uteče za hranice jako aktivní politik, bude to mít na Němce mnohem větší dopad.⁸⁰

Na schůzku byl pozvaný i Jaromír Nečas, v té době předseda Nejvyššího cenového úřadu, který byl také zapojený do odbojové činnosti a rovněž byl odhalen. Feierabend, s podporou Eliáše, se klonil k okamžitému útěku do Londýna, ale Havelka na něj naléhal s odkladem. Obával se, aby česká vláda nebyla tímto činem oslabena.⁸¹ Byl navíc přesvědčen, že Hácha se za svého ministra striktně postaví a Němci nebudou chtít proti prezidentovi nic podnikat. Feierabend ovšem toto s díky odmítl s tím, že jeho vina je před Němci příliš zřejmá.⁸² To samé zopakoval i druhý den Háchovi, který mu nabídnul svou ochranu. Feierabend však oponoval slovy: „Prezidentovou povinností je myslet na osud všech Čechů a zapomenout nešťastné jednotlivce, jako jsem já.“⁸³ Hácha, psychicky vyčerpaný vykonáváním prezidentského úřadu, odpověděl: „Neříkejte to. Neříkejte to právě vy, který znáte lépe než jiní moje nitro a moje přesvědčení. Jsem si dobře vědom svých povinností k národu. Vy jste však také kus národa, a to kus, na kterém mi velmi záleží. Jak uhájím národ, když neuhájím své nejlepší spolupracovníky... Váš případ mi připomíná, jak strašné břemeno jsem si na sebe vzal...

⁷⁹ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky: I.* Brno: Atlantis, 1994, s. 259. ISBN 80-7108-071-3.

⁸⁰ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky: I.* Brno: Atlantis, 1994, s. 260. ISBN 80-7108-071-3.

⁸¹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁸² FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky: I.* Brno: Atlantis, 1994, s. 261. ISBN 80-7108-071-3.

⁸³ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky: I.* Brno: Atlantis, 1994, s. 277. ISBN 80-7108-071-3.

Jdu z jedné duševní krize do druhé a věřte mi, často si myslím, že by bylo nejlépe, kdybych se oddělal. Ale brání mi v tom náboženské přesvědčení.“⁸⁴

V té době už Feierabend věděl, že Jaromír Nečas nepřišel ráno do práce, a sám se také definitivně rozhodl pro útěk. Na schůzi hospodářského komitétu ministrů toho dne odpoledne se již nedostavil. Eliáš Havelkovi důvěrně sdělil, že se Feierabend zřejmě rozhodl pro útěk, a informovali o tom Háchu. Ten si byl vědom toho, že musí celou situaci oznámit Neurathovi. Podstatné informace samozřejmě vynechal a sdělil mu pouze své obavy, že Feierabend mohl spáchat sebevraždu. Havelka s Eliášem začali hned druhý den ráno jednat s ministrem vnitra Josefem Ježkem, kterého zasvětili do situace a požádali ho o pomoc s falešným pátráním po tělech Feierabenda a Nečase, které by mohlo Němce uspokojit. Ježek dal následně příkaz k prohledávání Vltavy.⁸⁵

Ještě téhož dne odpoledne se Havelka spojil s Františkem Němcem, bývalým předsedou Unie železničářů, který mu potvrdil, že se Feierabend s pomocí železničářů dostal přes hranice Slovenska. Den poté převzal Havelka dopis zasláný z Plzně, kde ho Feierabend prosil, aby se postaral o jeho rodinu. Havelka se zasloužil o to, aby paní Hana Feierabendová dostávala od Háchy měsíční finanční příspěvky. Zanedlouho, když gestapo projevilo zájem o majetek rodiny Feierabendových, Havelka sehnal paní Feierabendové advokáta⁸⁶, který ji zdarma zastupoval.⁸⁷

Poslední rozhovor, který Havelka s Feierabendem v Praze vedl, se uskutečnil 15. ledna 1940, kdy ho doprovázel cestou domů z Kolowratského paláce. Chodili po ulicích Prahy a Feierabend Havelku požádal, aby informoval o celém dění dr. Adolfa Procházku, protože on už to učinit nestihl. Na základě Havelkova včasného kontaktování utekl za hranice zanedlouho i Procházka.⁸⁸

Po odchodu Feierabenda byl předseda vlády Eliáš postaven před úkol vybrat nového ministra zemědělství. Zároveň byla Frankem přednesena žádost, aby vládu opustil také ministr obchodu, průmyslu a živností Vlastimil Šádek a aby se Havelka

⁸⁴ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky: I.* Brno: Atlantis, 1994, s. 277. ISBN 80-7108-071-3.

⁸⁵ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁸⁶ JUDr. Viktor Martin.

⁸⁷ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁸⁸ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

vzdal své funkce náměstka předsedy vlády. Havelka bez námitek, na návrh Franka a s jednomyslným souhlasem vlády, přenechal svou funkci ministru spravedlnosti Jaroslavu Krejčímu. Ten zároveň dočasně nahradil Feierabenda, ale již 3. února 1940 byl novým ministrem zemědělství jmenován hrabě Mikuláš Bubna z Litic. Za záměrem svěřit ministerstvo zemědělství do rukou aristokrata byl fakt, že česká šlechta byla doposud české vládě věrná a navíc zde byla možnost využít jejich příbuzenských styků se šlechtou německou pro prosazování českých otázek. Bubnu znal Havelka již od konce roku 1939 z jeho krátké návštěvy na ministerstvu dopravy, kde mu byla nabídnuta možnost spojení se zahraniční reprezentací přes Budapešť. Havelka nikdy této nabídky nevyužil, protože styk se zahraničím udržoval přes Dohalského. Novým ministrem průmyslu, obchodu a živností se stal Jaroslav Kratochvíl.⁸⁹

Okolnosti Havelkova odchodu z postu náměstka předsedy vlády se vyjasňují při bližším pohledu na vztah, který měl Havelka s K. H. Frankem. Havelka byl během vyjednávání s Frankem tak neústupný a zarputilý, že byl brzo Frankovi trnem v oku. Podle svědectví Ladislava Feierabenda již v průběhu roku 1939 „Frank oznámil oficiálně Eliášovi, že si nepřeje, aby vláda k němu posílala ministra Havelku.“⁹⁰ Tento postoj Franka vůči Havelkovi doložil i ministr sociální a zdravotní správy Vladislav Klumpar.⁹¹

Během června roku 1940 dostal Havelka prostřednictvím Zdeňka Dohalského vzkaz o plánovaném utvoření české exilové vlády, ve které se měl stát ministrem Ladislav Feierabend. Zprávu stejného obsahu obdržel od svého informátora i Eliáš a s Havelkou ji tlumočili Háchovi. Společně se shodli na tom, že působení Feierabenda v zahraniční vládě bude pro vládu českou přínosné a rozhodli, že by bylo vhodné informovat o tom i Rudolfa Berana jakožto bývalého předsedu agrární strany, jejímž byl Feierabend členem. Havelka tedy odjel s manželkou na dovolenou na Javorník a cestou

⁸⁹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁹⁰ FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky: I.* Brno: Atlantis, 1994, s. 223. ISBN 80-7108-071-3.

⁹¹ ABS, fond 301, signatura 301-1-3, výpověď Vladislava Klumpara z 5. 2. 1946 pro ministerstvo vnitra.

zpět do Prahy se zastavili v Pracejovicích, kde Beranovi vše vylíčili. Česko-slovenská exilová vláda byla ustanovena 9. července 1940.⁹²

V té době rozhodl Havelka o vyslání univerzitního profesora JUDr. Vladimíra Vybrala na studium do Berlína. Cesta byla financována kabinetní kanceláří a jejím pravým záměrem bylo získání informací hospodářského rázu, především o pravých poměrech v Německu.⁹³

V listopadu 1940 byla Havelkovi na popud Háchy sjednána schůzka s říšským ministrem Hansem Lammersem, který byl na soukromé návštěvě v Praze. Oficiálně mělo jít o pozdravení Lammerse jménem Háchy, pravý důvod schůzky byl však přednesení stížností na postupy německých úřadů. „Zatýkání, nepropouštění vězňů, zásahy do autonomie, germanizace atd.“⁹⁴ Z hotelu Alcron, kde byl Lammer ubytovaný, Havelka odcházel s příslibem, že Lammer bude vše tlumočit Hitlerovi.⁹⁵

V té době byl už Havelka podle Eliášových informací pod přísným dohledem gestapa. Ve chvíli, kdy Eliáš ze strany gestapa ucítil největší hrozbu, přijel po telefonické domluvě v půl jedné v noci k Havelkovi domů a sdělil mu, že ráno mají být oba zatčeni. Aby zatčení unikli, nebo ho alespoň oddálili, rozhodli se, že se okamžitě přesunou na lánský zámek. Počítali s tím, že v prezidentově obydlí je gestapo nezatkne. Do Prahy se vrátili až po ujištění ministra vnitra Josefa Ježka, že jim nic nehrozí.⁹⁶

V lednu 1941 musel Jiří Havelka a s ním i celá vláda čelit krizi, kterou vyvolal K. H. Frank svým vystupováním vůči legionářům. První německé protilegionářské tendence zpozoroval Havelka už v roce 1939, kdy Němci začali rozpouštět legionářské dobročinné instituce. V lednu 1941 ovšem Frank uveřejnil štvavý článek proti legionářům a poslal Eliášovi dopis, v němž ho žádal o propuštění všech legionářů z veřejných funkcí. A protože v té době už Eliáš s Frankem odmítal jednat a ministra Krejčího nepokládal za důsledného vyjednavče, požádal Havelku, aby tuto situaci vyřešil s Frankem on. „Sotva, že jsem uvedl, že přicházím v záležitosti legionářů,

⁹² Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁹³ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 30. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁹⁴ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁹⁵ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 29. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

⁹⁶ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

přerušil mne Frank s tím, abych se do věci nemíchal. Řekl, že má bezpečné informace, že jsem já sám legionářem nebyl, ani že nemám v nejbližším příbuzenstvu legionáře, takže prý nemám důvod, abych se v této věci exponoval.“⁹⁷ I přes to, že Havelka zdůrazňoval důležitost legionářské otázky, Frank dále legionáře urážel a zlehčoval jejich zásluhy. „Kromě toho jsem uváděl - dnes vidím, že poněkud neopatrně - že už zásadně se musíme z české strany postavit proti jakémukoliv opatření, které se týká celé určité třídy a nikoli jednotlivců, u nichž je prokázáno, že se něčeho nesprávného dopustili. Neboť dnes jsou to legionáři, zítra Sokolové a příště snad lidé s modrýma očima.“⁹⁸ Tento argument Franka rozzuřil natolik, že s Havelkou už nechtěl o věci dále debatovat. V reakci na Frankovo jednání prohlásil bývalý legionář Eliáš, že nemůže být předsedou vlády, která zbavuje legionáře práce, a rozhodl se podat demisi. V den, kdy se měla konat porada kabinetu, na které plánoval odstoupit, čekal na Havelku před Pražským hradem Zdeněk Dohalský se vzkazem od londýnské exilové vlády, který byl jasný – protektorátní vláda demisi podat nemůže a musí své snahy obrátit k udržení co nejvíce legionářů ve veřejných funkcích. Před schůzí si vyměnili Havelka s Eliášem, který byl už o postoji exilové vlády také informovaný, pár vět. Nenápadné vyřešení situace, aniž by se ostatní členové vlády dozvěděli o jejich napojení na Londýn, bylo složité. Naštěstí jim v tom pomohl svou opatrností Jaroslav Krejčí, který začal vládu nabádat k opětovnému zvážení všech možných důsledků demise. Jeho návrh ihned podpořil jak Eliáš, tak Havelka. Následně se každý ministr zapojil do snahy podpořit a především zachránit ve svém resortu co nejvíce legionářů.⁹⁹

Na začátku dubna 1941 byla třem ministrům protektorátní vlády (Havelkovi, Krejčímu a Ježkovi) doručena žádost od šéfredaktora časopisu Venkov Vladimíra Krychtálka o odpovědi ohledně právě započaté války s Jugoslávií (textová příloha č. 1). Tuto žádost všichni tři ministři jednohlasně odmítli s omluvou, že jde o stanovisko týkající se celé vlády, ne pouze jednotlivých resortů (textová příloha č. 2).¹⁰⁰ „Krychtálek mne sice upozornil, abych s odmítáním interview byl opatrný, ježto o něj

⁹⁷ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁹⁸ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

⁹⁹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁰⁰ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Josefa Ježka z 5. 2. 1946 pro ministerstvo vnitra.

žádá na výslovný příkaz Gregoryho¹⁰¹ a že na tom mají Němci značný zájem, avšak pokládal jsem za nemožné v tehdejší situaci loajální interview učinit, s čímž také Eliáš plně souhlasil.¹⁰² Ještě než vláda stihla vydat oficiální stanovisko, že se rozhovor neuskuteční, Krychtálek telefonicky informoval o tom, že ve chvíli, kdy padl Bělehrad, už rozhovor není aktuální. Následně obdržel Eliáš dopis od Franka, kde stálo, že chování všech tří ministrů je nepřipustné, a budou z toho vyvozeny důsledky. Za rozhodnutí vlády se postavil i prezident Hácha, bohužel bezvysledně. Nepomohlo ani osobní setkání Franka s Krejčím a Ježkem, kterého se Havelka odmítnul účastnit.¹⁰³

Po těchto nepříjemnostech požádal Neurath Háchu, aby s Havelkou projednal demisi na post prezidentského kancléře. Poté, co to prezident odmítl, pozval si Neurath přímo Havelku. Setkali se 24. dubna a říšský protektor mu opakoval svou žádost, kterou zdůvodňoval Havelkovými neustálými stížnostmi, jež znemožňují dobrý vztah mezi Čechy a Němci. Naopak neměl Neurath námitek, aby si Havelka ponechal funkci ministra dopravy. „K tomu jsem odpověděl, že nejsem profesionální politik, že jsem se ministrem stal shodou okolností a že pokládám za svoji národní povinnost hájit české zájmy, což je především dáno v kabinetní kanceláři.“ Neurath se rozhodl tedy zasáhnout tvrdě a zabránit Havelkovi i v jeho dalším působení ve vládě. Rovněž mu doporučil opustit Prahu a přerušit kontakty se členy vlády a s prezidentem Háchou.¹⁰⁴

Dne 26. dubna 1941 se Havelka rozloučil se svými nejbližšími spolupracovníky, mezi něž patřil předseda vlády Eliáš, prezident Hácha a úředníci kabinetní kanceláře, stejně jako zaměstnanci ministerstva dopravy (textová příloha č. 3).¹⁰⁵ „Při poradě o tom všem jsme jak Eliáš, tak i já plakali, jako bychom předvíдали budoucnost.“¹⁰⁶ Formálně ještě ten den nastoupil zpět na Nejvyšší správní soud, ale v rámci dvouměsíční zdravotní dovolené odjel do svého domku v Hostomicích pod Brdy.¹⁰⁷

¹⁰¹ Karl von Gregory byl v té době přednosta kulturního oddělení u říšského protektora.

¹⁰² Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁰³ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁰⁴ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 30. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹⁰⁵ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 30. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹⁰⁶ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁰⁷ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 30. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

5. Zatčení a následná vazba

Po tříměsíční dovolené a následných soudních prázdninách nastoupil na začátku září 1941 Jiří Havelka zpět do funkce státního rady u Nejvyššího správního soudu. Každý pátek odjížděl z Prahy vlakem do vilky v Hostomicích pod Brdy, kterou vlastnil společně s bratrem Janem. Hodiny, které Havelka v práci zameškal nepřítomností o sobotách, si odpracoval během týdne.¹⁰⁸

V Hostomicích byl, společně s bratrem a manželkou Sylvou, i během posledního zářijového víkendu. Sobotní odpoledne dne 27. září společně věnovali sběru jablek na zadní straně zahrady, úrodu nosili na půdu. „Asi ve čtyři odpoledne prošel jsem se dvěma košíky verandou a vešel do chodby, odkud je přístup na půdu, když tu proti mně v chodbě, jež je dosti tmavá, vystoupili dva muži v německých uniformách.“¹⁰⁹ Jeden z příslušníků gestapa se dotázal: „Sind Sie der Stellvertreter des Ministerpräsidenten Eliáš, dr. Havelka?“¹¹⁰ Havelka, který byl natolik zaskočen, že si neuvědomil neaktuálnost otázky, odpověděl kladně. Se svolením a pod dohledem vyššího důstojníka, Obersturmbannführera Friedricha Dennerta, pozdějšího Havelkova vyšetřovatele, se šel převléknout a přijal od manželky svačinu. Během toho pět zbylých příslušníků gestapa, jež přijeli Havelku zajistit, prohledávalo dům. Dennert při prohledávání Havelkovy ložnice našel na nočním stolku dopis, který psala Sylva Havelková své přítelkyni Máše Lengsfeldové. Ta se se svým manželem, advokátem Josefem Lengsfeldem, který předstíral árijskou rasu, ukrývala v zahradním domku v Kostelních Sřtimelicích. Ve chvíli, kdy se Dennert chystal dopis otevřít, vešel do místnosti Havelkův bratr Jan a Dennerta pokáral: „Das ist doch ein Brief einer Dame an eine Dame, den werden Sie wohl nicht lesen.“¹¹¹ Zaražený Dennert odhodil dopis zpět na noční stůl a Jan Havelka tímto zřejmě zachránil život manželů Lengsfeldových i jejich. Jak se zpětně Havelka dozvěděl, po jeho odjezdu probíhala ještě důkladná prohlídka domu, ale ve svých pamětech zdůrazňuje fakt, že žádný z příslušníků gestapa

¹⁰⁸ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁰⁹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹¹⁰ Jste náměstek předsedy vlády Eliáše, dr. Havelka?

¹¹¹ To je přece dopis jedné dámy druhé dámě, ten byste neměl číst.

se nedotkl ani jejich cenností, ani zásob jídla. Velice se ovšem zajímali o obsah knihovny, především o sbírku ruské literatury, kterou bratři Havelkovi zdědili po otci. Až po ujištění, že jde především o ruské klasiky, vojáci upustili od zabavení všech knih. Za zmínku stojí jen jedna kniha, kterou gestapo odvezlo, a to kritický životopis Adolfa Hitlera od německého žurnalisty židovského původu Konrada Heidena.¹¹²

Po prohlídce domu v Hostomicích se příslušníci gestapa vydali prohledat byt Havelkových v Praze. Žádný důkazný materiál zde ale nenašli. Archiv, který si Jiří Havelka velmi důkladně vedl, byl již od roku 1939 v úschově u gymnazijního profesora Františka Novotného, který učil Havelkovy syny. Materiály mu předávala Sylva Havelková na půdě Reálného gymnázia na Vinohradech vždy, když se šla zeptat na prospěch svých vyvdaných dětí. Novotný je následně schovával do beden uložených pod mlatem stodoly v Netvořicích. Bohužel byly všechny tyto dokumenty spáleny v roce 1942, kdy dostala rodina profesora Novotného příkaz k vystěhování, protože jejich domek spadl do pásma, které Němci na Benešovsku pro své účely zabrali.¹¹³

Asi v pět hodin odpoledne, když Jiří Havelka nasedal společně s Dennertem do vozu gestapa, očekávala ho před domem spousta zvědavých sousedů, kteří mu popřáli štěstí. Během jízdy směrem na Dobříš spatřil Havelka z okna vozu paradoxně Jindřicha Kamenického, nového ministra dopravy, který Havelku ve funkci nahradil. Spolu s rodinou sbíral houby.¹¹⁴

Kam jejich vůz míří, Havelkovi došlo až ve chvíli, kdy přešli Palackého most. Jejich cílem byl Petschkův palác, sídlo gestapa. Havelka byl zaveden do prvního patra, místnosti číslo 120, kde se nacházela Dennertova kancelář vybavená ještě původním nábytkem z 20. let. Po několikahodinovém čekání pod dohledem gestapa přišel do kanceláře Dennert společně s vyšetřovatelem Sorgenfreiem. O něm Havelka tvrdil, že se k němu choval vždy slušně, dokonce měl jakési pochopení pro postavení českého ministra během německé okupace.

¹¹² Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹¹³ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹¹⁴ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

Po začátku výslechu začal Sorgenfrei na Havelku tlačit s otázkou, kdy byl naposledy ve spojení s londýnskou vládou. Po Havelkově zapírání a ujišťování, že byl vždy k Německu loajální, přešel výslech na otázku Zdeňka Schmoranze a jeho odbojové činnosti. Záporná stanoviska, která vyšetřovatelé z Havelky dostali, je přiměla výslech odložit na zítřejší den.

Z Petschkova paláce byl převezen Havelka Dennertem do Podolského sanatoria. Zde se navečeřel (příslušníci gestapa mu obstarali šunku, máslo a chléb) a následně usnul. Ráno 28. září se probudil Havelka kolem osmé hodiny ranní. K snídani dostal bílou kávu a housku s máslem. Žádost o holicí strojek mu byla zamítnuta z důvodu možného spáchání sebevraždy. Ze stejného důvodu se nesměl přiblížit k balkonu, ani k oknům pokoje.¹¹⁵ Ještě dopoledne byl odvezen na výslech zpět do Petschkova paláce. „Když jsme sjeli ze zadního vchodu do sanatoria na nábřeží, viděl jsem za krásného podzimního počasí na hradbách Vyšehradu párek mladých lidí. Mimoděk jsem si uvědomil, jak je člověk bezvýznamnou kapkou v celé společnosti. Jsem v rukou gestapa a život jde stále beze změny, mladí lidé se milují, jako dříve. Během jízdy jsem na jednom nároží, kde jsme pro frekvenci museli chvíli zůstat stát, spatřil německo-český plakát s vyhlášením stanného práva. Poprvé se mně mihla hlavou myšlenka, že má situace není příliš nadějná. Neboť za stanného práva se soudí rychle a bez důkazů. Utěšoval jsem sám sebe, že stanné právo se nemůže na můj případ vztahovat, ještě jsem se přece ničeho od doby jeho vyhlášení nemohl dopustit. Ale záhy jsem byl vyléčen ze svých právnických úvah drsným německým pojmáním práva.“¹¹⁶

Výslech Jiřího Havelky 28. září 1941 probíhal od poledne do pozdních večerních hodin. Přítomný byl opět hlavní vyšetřovatel Havelkova případu Dennert, poté Sorgenfrei a nově i přednosta oddělení Heinrich Krupke, který byl podle Havelkových slov velmi elegantní a uhlazený, avšak nelítostný. Vyšetřovatele nejdříve zajímal styk Havelky s Jaromírem Nečasem a Bohumilem Laušmanem¹¹⁷, emigranty z počátku roku 1940, kteří měli Havelkovi údajně zprostředkovávat styk s londýnskou exilovou vládou. Jako důkaz měli výpověď četníka, který dosvědčil, že Laušman i

¹¹⁵ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹¹⁶ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹¹⁷ Bohumil Laušman byl sociálně-demokratický politik, který byl v letech 1940 - 1945 členem Státní rady Československé v Londýně.

Nečas se stýkali s Havelkou v jeho vile v Senohrabech. Havelka měl v tomto případě čisté svědomí, Nečase ani Laušmana v Senohrabech nikdy nepřijal, což gestapu vypověděl. Zpětně dokonce přiznal, že s Nečasem nikdy neměl nejlepší vztahy, protože mu zazlíval přijetí funkce předsedy Nejvyššího cenového úřadu z rukou Němců, navíc proti vůli vlády i prezidenta. Na Dennertovu otázku, jestli byl někdy Laušman u Havelky v bytě na Vinohradech, Havelka po pravdě odpověděl, že lidi, které osobně moc dobře neznal, přijímal pouze v ministerské kanceláři. I přes protest vyslýchaného nechal hlavní vyšetřovatel do protokolu zapsat, že se Havelka scházel s lidmi, kteří plánovali útěk, pouze na ministerstvu.¹¹⁸

Dále němečtí vyšetřovatelé proti Havelkovi vytáhli pochybné výpovědi Adolfa Hrubého, krátkodobého vedoucího Národního souručenství, ministra zemědělství a lesnictví ve vládách Jaroslava Krejčího a pozdějšího kolaboranta Richarda Bienerta, a pana Vondráčka, redaktora, se kterým se Havelka setkal na ministerstvu v dubnu 1941 a věděl o něm, že má plnit funkci agenta provokatéra, proto před ním vystupoval jako loajální k Německu.¹¹⁹

Situace se pro Havelku výrazně zhoršila, když přišla otázka, stejně jako předešlý večer, na styk se Zdeňkem Schmoranzem. Ten brzy po vyhlášení protektorátu nabídnul Havelkovi a Eliášovi, že do státní tiskové služby přijme bývalé zpravodajské důstojníky, kteří měli sledovat především německá opatření a pohyby německých vojsk. Tyto informace se zpracovávaly v tiskovém odboru a pouhé zlomky z nich dostával například Havelka, Eliáš nebo bývalý předseda vlády Rudolf Beran. V srpnu 1939 byly zprávy od důstojníků u Schmoranze nalezeny gestapem.¹²⁰ Havelka vyšetřovatelům přiznal, že o referátech předsedovi vlády Eliášovi věděl, ale že se týkaly pouze chování českého obyvatelstva. O písemných zprávách, o kterých gestapo evidentně nic nevědělo, pomlčel.

Další bod výslechu se týkal peněz z dispozičního fondu generálního štábu, o kterých Havelku informoval generální tajemník Národního souručenství a spolupracovník Schmoranze Šimon Drgáč. Jednalo se o čtyři miliony korun, z nichž

¹¹⁸ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹¹⁹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹²⁰ Zdeněk Schmoranz byl zatčen gestapem 25. 8. 1939, popraven byl 19. 8. 1942.

Havelka dostal polovinu do úschovy. Z těchto finančních prostředků následně se souhlasem Eliáše podporoval rodiny zatčených a české žurnalisty, část jich šla i pro účely Národního souručenství. V polovině roku 1940 dostal ovšem generál Eliáš informaci, že se o penězích Němci dozvěděli, a byl nucen je doplnit jednak z dispozičního fondu předsedy vlády, ale také z dispozičního fondu ministerstva zahraničních věcí, v čemž mu byl velice nápomocný úředník ministerstva Hubert Masařík. Původní částku Havelka s Eliášem uložili v soukromém trezoru prezidenta Háchy na Pražském hradě. Vyšetřovatelům mohl tedy s chladnou hlavou sdělit, že si s Eliášem nebyli jisti, jestli tyto peníze patří české vládě nebo německé armádě, proto je uschovali u prezidenta a nebylo s nimi nijak manipulováno. Havelka z reakcí vyšetřovatelů pochopil, že tuto odpověď, předem připravenou a domluvenou, slyšeli už během výslechu generála Eliáše.¹²¹

Následně se začali příslušníci gestapa zajímat o podrobnosti útěku Ladislava Feierabenda. Dennert Havelku ujišťoval, že Eliáš už celou událost při výslechu podrobně popsal, což bylo vzhledem k Eliášově čestné a statečné povaze velice nepravděpodobné, ale i přes to si Havelka nebyl jistý, co všechno gestapo ví. Popsal tedy vyšetřovatelům pár nepodstatných situací, jako rozhovor Háchy s Neurathem a následný rozhovor Havelky a Eliáše s Feierabendem, Jaromíra Nečase nezmiňoval. „Jsa vehnán do úzkých četnými otázkami, připustil jsem, že jsem nepokládal za vyloučené, že Feierabend tehdy podle mého názoru nespáchal sebevraždu, nýbrž že prchl. Hned tu následovala otázka, zda jsem tento svůj dojem ohlásil gestapu, jak prý jsem k tomu byl povinen podle německého trestního zákona, který tu platil, když šlo o věc politickou. Prohlásil jsem, že jsem gestapu nic neoznámil a že jsem ani tak učiniti nemohl, ježto Feierabend byl můj přítel a kromě toho Čech, proti němuž jsem nemohl vystoupiti udáním, které ho mohlo poškoditi. Hned jsem však dodal, že šlo tehdy u mne jen o dojem a nikoliv o pozitivní vědomost.“¹²²

Proti této obhajobě ovšem Dennert přečetl text zákona a oznámil Havelkovi, že se dopustil velezrady. „Odpověděl jsem, že snad jsem se velezrady z hlediska německého dopustil, že však je nutno vzít na zřetel navíc všechny okolnosti a zejména

¹²¹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹²² Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

to, že tu vznikl konflikt mezi zájmy říše a zájmy českými.“ Na tuto odpověď Dennert čekal a nechal do protokolu zaznamenat, že Havelka sám uznal svou velezradu. Po ukončení výslechu byl Havelka oficiálně zatčen a asi v devět hodin večer převezen do vazební věznice krajského trestního soudu na Pankráci, kde mu byla přidělena samovazba č. 6, oddělení A1. Na stejném oddělení, jen o pár cel dál, byl po skončení války vězněn Karl Hermann Frank.¹²³

Ve výsleších, které Havelka absolvoval pár dní po zatčení, mu byly vytýkány především projevy, které učinil on, nebo které psal pro prezidenta Hácha. Na výtky, že z projevů byla patrná jeho loajalita k říši, mu bylo řečeno, že byly „zu loyal“¹²⁴ a že každý občan protektorátu z nich, podle Havelkových vyšetřovatelů, pochopil opak. Sorgenfrei Havelku obvinil z toho, že jako nejmocnější muž ve vládě účelně směřoval českou politiku proti Německu. „Měl jste příležitost přivést český národ k velikému úspěchu, a zatím jste jej přivedl do odporu, který bude zlomen stanným rozkazem.“¹²⁵

O zatčení Jiřího Havelky a Aloise Eliáše¹²⁶ se dozvěděl prezident Hácha, nacházející se v té době na lánském zámku, hned 27. září.¹²⁷ Ten den se stal novým zastupujícím říšským protektorem Reinhard Heydrich, který dosavadní směřování a činnost české politiky velmi kritizoval. Hácha se o své dva blízké spolupracovníky velmi obával a snažil se podniknout všechno pro jejich záchranu. Dne 15. listopadu 1941 poslal českému vyslanci v Berlíně Chvalkovskému dopis, ve kterém vyzdvihoval Havelkovy proněmecké názory a činnost (textová příloha č. 4).

Jaromír Čihař, generální tajemník svazu pro cizinecký ruch, k tomuto dopisu vypověděl: „Vzpomínám si ještě, že v době zatčení dr. Havelky byl z kanceláře odeslán přípis, v němž činnost Havelkova byla v aktivistickém zveličena, čímž mělo být docíleno jeho záchraně.“¹²⁸ Později ještě dodal: „Pamatuji se, myslím, že jsem byl při tom, když se skládal dopis o intervenci za dr. Havelku. Byl přítomen dr. Hácha, dr. Popelka, dr. Kliment a uváděly se tam okolnosti, které by ho dělaly v očích Němců

¹²³ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹²⁴ Příliš loajální.

¹²⁵ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹²⁶ Alois Eliáš byl zatčen rovněž 28. 9. 1941.

¹²⁷ ABS, fond 301, signatura 301-1-3, výpověď Jana Kulveita ze 17. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹²⁸ ABS, fond 301, signatura 301-1-1, výpověď Jaromíra Čihaře z 23. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

přijatelnějším. Hodně se v tom dopise nadsazovalo.“¹²⁹ Stejně Háchovu žádost do Berlína popsal i tehdejší ministr financí Josef Kalfus: „Předestřený mi dopis dr. Háchy, kterým tento líčí příznivý postoj dr. Havelky k říši, musím označiti jako vyjádření, jež směřovalo zřetelně jenom k záchraně dr. Havelky.“¹³⁰

Nápad zdůraznit Havelkův podíl na Háchově cestě do Berlína v březnu 1939 vzešel od tehdejšího předsedy vlády Jaroslava Krejčího. Dále Krejčí uvedl Havelkovo údajné proněmecké působení, vyzdvihované ve zmíněném dopise, na pravou míru: „Obsažená tvrzení jsou vesměs nehorázně přehnaná a jsou v příkrém rozporu s tím, co jsem od dr. Havelky za dlouhá léta rozhovoru s ním slyšel.“¹³¹ O Háchově dopise se po svém propuštění dozvěděl i samotný Havelka. „Zmíněný dopis, jakož i líčená má činnost byly sestavovány v době mého zatčení, kdy jsem měl být postaven před stanný soud, jehož posudek mohl vyznít jedině smrtí. Šlo tedy o záchranu mého života a tu je pochopitelné, že dr. Hácha, vzhledem ke svému poměru ke mně, učinil vše v můj prospěch. Na základě některých správných skutečností vylíčil proto mou činnost způsobem, který je v naprostém rozporu s pravdou, jak o tom nejlépe svědčí postoj Němců vůči mně, který vyvrcholil mým nuceným odchodem z vlády a pozdějším mým zatčením. Z vlastní zkušenosti vím, že při přímlovách dr. Háchy za jiné významné zatčené osobnosti české, postupovalo se stejně a jejich činnost se vždy líčila v rozporu se skutečností jako krajně příznivá pro Němce.“¹³²

Dne 21. října 1941 ovšem nastal v zatím bezdůkazném Havelkově vyšetřování zvrat. Gestapo zatklo jeho spolupracovníka Zdeňka Bořka Dohalského.¹³³ Ještě téhož dne večer byl Havelka převezen z Pankráce do Petschkova paláce, kde ho již očekávali rozčílení Dennert a Sorgenfrei, kteří ho okamžitě konfrontovali s otázkou na Dohalského. Havelka pohotově zareagoval, že samozřejmě zná hraběte Dohalského, československého vyslance ve Vídni.¹³⁴ Dennert netrpělivě prohlásil, že myslí jeho

¹²⁹ NA, fond 550, signatura 550-218-4, výpověď Jaromíra Čihaře u Národního soudu z 20. 2. 1947.

¹³⁰ ABS, fond 301, signatura 301-1-3, výpověď Josefa Kalfuse ze 4. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹³¹ ABS, fond 300, signatura 300-12-3, výpověď Jaroslava Krejčího z 22. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹³² ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 31. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹³³ HAZDRA, Zdeněk. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky: Cesty Bořků-Dohalských z Dohalic, Jindřicha Kolowrata-Krakowského, Maximiliana Erwina Lobkowicze a Františka Schwarzenberga 20. stoletím*. Nymburk-Olomouc, 2013. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, s. 137.

¹³⁴ Bratr Zdeňka Bořka Dohalského, František Bořek Dohalský, též zapojený do odbojové činnosti.

bratra. Havelka tedy přiznal, že zná i kněze a arcibiskupského kancléře Dohalského.¹³⁵ V tu chvíli Dennert, vyprovokovaný zdržováním, začal křičet, že se ptá na redaktora Zdeňka Dohalského. Havelka připustil, že toho zná také, především ze společnosti. Na otázku vyšetřovatelů, jestli mu zprostředkoval informace týkající se politiky, opatrně popsal, jak si mu stěžoval na obtíže, kterým musí protektorátní vláda čelit. Havelka se snažil během výslechu působit naivně a snažil se vyšetřovatelům namluvit, že netuší, k čemu by Dohalskému tyto informace byly, a popíral svou vědomost o napojení Dohalského na Londýn. „To jsem přirozeně rozhodně popřel a dodal, že tomu ani nevěřím, protože Zdeněk Dohalský byl veselý společník, který se rád napil, takže by se pro takovou úlohu ani nehodil.“¹³⁶ Na dotazy týkající se Dohalského návštěv u prezidenta Háchy Havelka pravdivě vyšetřovatelům sdělil, že taková setkání proběhla tři, vždy s Havelkovým souhlasem, ovšem týkala se vždy věcí společenských. „Útočný dotaz Sorgenfreiův, jak jsem mohl připustit návštěvu takového člověka u dr. Háchy, jsem zodpověděl asi v tom smyslu, že Zdeněk Dohalský byl vysoce společenský člověk, který znal politické osobnosti našeho dřívějšího politického života, které výborně napodoboval.“¹³⁷ Vyšetřovatel Sorgenfrei připustil, že totéž mu vypověděl i Dohalský, z čehož Havelka pochopil, že jeho přítel a spolupracovník je též ve vazbě. Mohl pouze doufat, že gestapu, které stále tápalo, nic neprozradí.¹³⁸

O kontaktu Havelky s Dohalským ve vězení podal svědectví Miloslav Kohák, ředitel těsnopisecké a tiskové kanceláře Národního shromáždění, v té době také vězněn na Pankráci: „Při očekávání výslechu v tzv. biografu v Petschkově paláci a v přilehlé čekárně jsem viděl dr. Havelku, jak se snaží za každou cenu dorozumět s Dohalským. Dohalskému neustále opakoval instrukci, že Dohalský chodil k Háchovi jenom z důvodů společenských.“¹³⁹ Havelka se rovněž pokusil s Dohalským neopatrně navázat kontakt ve voze gestapa. K jeho štěstí ovšem seděl mezi ním a Dohalským Žid a příslušník gestapa si domyslel, že se snažil domluvit s oním Židem.¹⁴⁰ Během jedné cesty autobusem do Petschkova paláce se potkal Havelka i s Miladou Horákovou. „Byla

¹³⁵ Bratr Zdeňka Bořka Dohalského, Antonín Bořek Dohalský, též zapojený do odbojové činnosti.

¹³⁶ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹³⁷ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹³⁸ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹³⁹ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Miloslava Koháka z 21. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹⁴⁰ NA, fond 550, signatura 550-218-3, protokol o hlavním líčení.

velmi statečná a šeptem mně svěřovala, že z ní na gestapu nic nedostali.“¹⁴¹ Havelka se ve vězení snažil kontaktovat i generála Eliáše, se kterým si poslali pár stručných vzkazů po chodbaři.¹⁴²

I přes to, že podle Havelkových slov nebylo jídlo ve vězení na Pankráci špatné, jeho zdravotní stav se stále zhoršoval. Havelka už předtím trpěl potížemi se žaludkem, které se během věznění stupňovaly. Později už byly jeho problémy natolik vážné, že nebyl schopen pozřít jakékoli jídlo, ohlásil to tedy vězeňskému lékaři. Ten se postaral o to, že Havelka k snídani dostával půl litru mléka navíc. Jeho dieta dále zahrnovala housku místo podávaného chleba, místo kávy zpraženou polévku, k obědu bramborovou nebo rýžovou kaši a večer bílou kávu s moučником. Havelkovi byly také podávány léky, které mu poslala žena.¹⁴³

V dalších výsleších byl Havelkovi vytýkán laxní přístup k potlačení studentských demonstrací během 28. a 29. října 1939. Znovu také vyšetřovatele zajímal kontakt Havelky s Dohalským, především poté, co dostali odšifrovanou zprávu, kterou Dohalský poslal do Londýna. „Navštívil jsem Havla¹⁴⁴ a mám od něho i od předsedy vlády slib, že už žádný projev nebude učiněn, aby se nepoškodzovala situace londýnské vlády; Sezima¹⁴⁵ může býti proto klidný.“¹⁴⁶ Depeše byla odeslána v červenci 1941. Na Sorgenfreiovu poznámku „das ist Ihr Tod“¹⁴⁷ odpověděl pohotově Havelka: „Nein, das ist mein Leben,“¹⁴⁸ protože v době vzniku této zprávy byl Havelka už několik měsíců mimo politiku a přebýval ve svém domku v Hostomicích, což mu zajišťovalo důvěryhodné alibi. Tato poznámka německého vyšetřovatele zaskočila natolik, že musel na chvíli opustit místnost a později nechal Havelku převézt zpět na Pankrác. Při následujících výsleších se Havelka dozvěděl, že gestapo skutečně uvěřilo jeho výpovědi, protože ze zprostředkování setkání Dohalského s prezidentem Háchou podezírali nyní ministra financí Kalfuse. Pravda byla ovšem taková, že na konci června

¹⁴¹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁴² ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 25. 2. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹⁴³ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁴⁴ Krycí jméno pro prezidenta Emila Háchu.

¹⁴⁵ Krycí jméno pro prezidenta Beneše.

¹⁴⁶ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁴⁷ To je vaše smrt.

¹⁴⁸ Ne, to je můj život.

byl Havelka se svou ženou pozván na večeri do Prahy ke svému známému, kde se setkal se Zdeňkem Dohalským. Ten ho prosil o to, aby mu zařídil setkání s Háchou, neboť ho potřeboval jménem prezidenta Beneše vyzvat, aby se zdržel jakýchkoli projevů, které by mohly oslabit zahraniční vládu. Druhý den ráno si Havelka smluvil schůzku s Jaromírem Čihařem pod záminkou opatření cigaret, o které byla v té době nouze. Při tomto setkání na Riegrově nábřeží¹⁴⁹ Havelka tlumočil Dohalského prosbu. Čihař přislíbil vzkázat vše Háchovi i tehdejšímu předsedovi vlády Eliášovi. O tom, jestli se setkání uskutečnilo, však Havelka neměl žádné zprávy.¹⁵⁰

Po jednom z dlouhých výslechů v Petschkově paláci, kdy auto s vězni mířící na Pankrác už odjelo, musel Havelku, Dohalského a Koháka odvézt do vězení svým autem Dennert. Ten se s vězni během jízdy snažil navázat rozhovor tím, že podotknul, že česká emigrace to má velmi těžké, neboť je odtrhnuta od svého národa. Na to Havelka odvětil, že „zde to vláda česká také nemá lehčí, ježto - brání-li zájmy svého národa - je zatčena a také od národa odříznuta.“¹⁵¹ Po jeho slovech mu Kohák, sedící ve voze vedle něj, srdečně a pevně stisknul ruku. To bylo naposledy, kdy se Havelka viděl se Zdeňkem Bořkem Dohalským.¹⁵²

V polovině listopadu se domohla Sylva Havelková toho, že s oběma Havelkovými syny z prvního manželství, Miroslavem a Jiřím, mohla svého manžela navštívit. Setkání proběhlo v Dennertově kanceláři, místnosti 120, pod dohledem Dennerta a jiných příslušníků gestapa. Paní Havelkové bylo dovoleno nabídnout manželovi různé jídlo a přinést mu cigarety, celý rozhovor se ovšem musel odehrávat v němčině. Během setkání se Havelkovi podařilo nenápadně zjistit, jak je na tom generál Eliáš, obával se totiž, že už je popravený.¹⁵³

Dne 13. prosince dostal prezident Hácha od K. H. Franka dopis, ve kterém se dočetl, že Havelkovo vyšetřování je u konce a že bude postaven před stanný soud. Hácha si ihned domluvil schůzku u Franka, kde prosil, aby Havelka mohl být postaven před řádný soud. „Prosím Vás, pane státní tajemníku, abyste uplatnil svůj vliv, abyste u

¹⁴⁹ Dnes Masarykovo nábřeží.

¹⁵⁰ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁵¹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁵² Zdeněk Bořek Dohalský byl 2. 5. 1945 popraven v Terezíně.

¹⁵³ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

pana říšského protektora vymohl, že jeho rozhodnutí bude zrušeno a Havelka se dostane před německý lidový soud. Mám-li ještě nějaký vliv jako státní prezident a požívám-li vůdcovy důvěry, musím toho dosáhnouti. Nevím, bude-li moje prosba odmítnuta, co pak učiním. Budu však přinejmenším nucen okamžitě poprosit o svou demisi. To vše činím jen z politických důvodů a kvůli svému politickému postavení jako státní prezident. Z těchto důvodů musím učinit všechno, co pro pana Havelku mohu učinit, aniž bych chtěl při tom ve věci samé mluvit. Kdyby byla tato návštěva u Vás, pane státní tajemníku, marnou, pak již nemohu ve své funkci zůstat, neboť je pak důvěra mého národa ve mne a moji politiku úplně otřesena“¹⁵⁴, prosil prezident Franka o Havelkovu milost. S konečným rozhodnutím se muselo ovšem počkat na Heydricha, který se do Prahy vrátil až 17. prosince. Ještě ten den se s ním Hácha setkal. Heydrich, který viděl, jak celá situace zhoršila prezidentovo zdraví, slíbil, že celý případ ještě přezkoumá. Na první pohled by se mohlo zdát, že se Heydrich nad Háchou a tím i Havelkou slitoval, sledoval však jiné, německé zájmy, které si nyní mohl na zlomeném Háchovi vynutit. Především to bylo obsazení české vlády německými sympatizanty a jmenování říšského Němce a vysokého důstojníka SS Waltera Bertsche, pozdějšího ministra hospodářství a práce, vládním komisařem. V protektorátní vládě se začalo od té doby jednat pouze německy.¹⁵⁵

K poslednímu výsledku byl Jiří Havelka předveden 18. prosince 1941 odpoledne. Voják, který jej vyzvedával z Pankráce, již během jízdy naznačil, že se jeho případ vyvíjí příznivě a že možná dojde i na propuštění z vazby. Vyšetřovatel Dennert přišel do kanceláře, po dlouhém čekání, až večer a ihned Havelkovi oznámil, že má materiály z Hradce Králové, jež ho usvědčují, a že jeho poprava se blíží. To byl pro Havelku po naději, kterou dostal od Dennertova pomocníka, šok. „Bude to prý velkolepý proces, při kterém budou proti mně svědčit členové vlády a řada žurnalistů.“¹⁵⁶ Po krátkém výsledku byl Havelka převezen zpět na Pankrác.¹⁵⁷

¹⁵⁴ PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha: (1938-1945)*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 234. ISBN 978-80-87067-04-8.

¹⁵⁵ PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha: (1938-1945)*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 234-235. ISBN 978-80-87067-04-8.

¹⁵⁶ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁵⁷ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

Dne 21. prosince si ještě Havelka stihnul ve věznici vyzvednout vánoční balík od manželky. 22. prosince ráno dostal příkaz, ať se nachystá k výslechu. Ještě před odjezdem se nechal oholit. Ujal se ho jeden z chodbařů-holičů, po kterém nechával posílat vzkazy Eliášovi. „Byl jsem toho dne tak rozrušen posledním výslechem, že jsem při holení naznačil holiči, že mně jde každopádně o krk, a žádal jsem ho, aby vyřídil Eliášovi, že zřejmě budu popraven dříve nežli on.“¹⁵⁸ Poté byl Havelka neobvykle odveden zpátky do cely, zatímco ostatní vězňové již byli na cestě do Petschkova paláce. Po dlouhém čekání pro Havelku přišel příslušník gestapa z přijímací kanceláře, zkontroloval, jestli je slušně oblečen, a předvedl ho před Dennerta. „Již na chodbě na Pankráci ptal se mne Dennert, kam myslím, že mne poveze. Když jsem řekl, že nemám ani zdání, řekl trpce, že k mému státnímu prezidentovi, který si mne přeje vidět; hned pak dodal, že doufal po příchodu Heydrichově, že v protektorátu povládne důslednost, ale nyní že vidí, že opět rozhodují osobní důvody, které vedou k tomu, že největší velezrádci, jako já, jsou propuštěni na svobodu.“¹⁵⁹

Hácha Havelku při shledání objal se slzami v očích. „Políbil jsem mu ruku a poděkoval přerývanými slovy za svobodu. Dr. Hácha však ihned řekl, že bohužel není to úplná svoboda, ježto zůstanu i nadále vězněm gestapa.“ Havelka podepsal prohlášení o dodržení podmínek domácího vězení ve svém bytě. „Musel jsem se zavázati, že nebudu vyvíjet žádnou činnost, zejména ne politickou, že se nebudu s nikým stýkat kromě se svou ženou a svými dvěma syny, že nesmím mít žádnou korespondenci a nesmím telefonovat. Denně jsem měl podle prohlášení dovoleno jít na půlhodinovou procházku v doprovodu některého člena rodiny. Záruku za plnění všech podmínek přebíral dr. Hácha.“¹⁶⁰ S prezidentem ještě Havelka stihl probrat stav generála Eliáše a vojenské otázky. Vyšetřovatel Dennert poté na Frankův rozkaz odvezl Havelku domů, kde jeho služba skončila, a Havelka nastoupil domácí vězení.¹⁶¹

¹⁵⁸ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁵⁹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁶⁰ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁶¹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

6. Domácí vězení

V den počátku Havelkova domácího vězení, 22. prosince 1941, navštívil Havelku policejní komisař dr. Ženatý se dvěma policisty, kterým bylo přiděleno hlídat Havelkův byt na Vinohradech. Podle původní domluvy Ženatého s Havelkou měl jeden z policistů spát u Havelky v bytě, druhý měl celý den hlídat u vchodových dveří, což se již po první noci ukázalo vzhledem k zimě, která na chodbě domu byla, jako nemožné. Oba policisté tedy zůstávali uvnitř bytu. Ten byl propojen s bytem Havelkova bratra Jana, kterému gestapo zakázalo nadále byt obývat, musel se proto přestěhovat po dobu domácího vězení k bratrovi Sylvě Havelkové.¹⁶²

Havelka měl být v domácím vězení původně pouze do 1. ledna 1942, kdy se měl vrátit na Pankrác a jeho případ měl být předložen stannému soudu. Proč se tak neudálo, se Havelka nedozvěděl. Mohl se pouze domnívat, že pro Franka už nebyl takovou hrozbou a ve sletu válečných událostí se na jeho proces zapomnělo.¹⁶³

Den po Havelkově návratu domů se vydala jeho žena Sylva do pankrácké věznice pro převzetí všech manželových osobních věcí nacházejících se v jeho bývalé cele a přijímací kanceláři. Krátce po jejím odjezdu se za Havelkou stavil český policista se vzkazem, že se má jeho paní neprodleně dostavit na Pražský hrad, kde ji očekával Havelkův nástupce ve funkci prezidentského kancléře, August Popelka. Po informaci, že právě odjela na Pankrác, rozhodl se policista vydat za ní, vyřídit vzkaz a Havelkovy věci z vězení doručit majiteli sám. Když se Sylva Havelková dostavila ke kancléři Popelkovi, oznámil jí, že domluvil, aby Jiřího Havelku během domácího vězení hlídali policisté čeští, nikoli příslušníci gestapa.¹⁶⁴

Dozor policistů fungoval následovně: neustále byli přítomni v bytě dva, pokud šel Havelka na procházku, jeden šel s ním, zatímco druhý stále hlídal byt. Na jejich zacházení si Havelka ve svých pamětech nestěžuje, dokonce uvádí, že většina se k němu

¹⁶² Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁶³ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁶⁴ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

chovala velmi vlídně. Se všemi jeho hlídači byl až do nástupu nové vlády¹⁶⁵ v kontaktu ministr vnitra Josef Ježek, který od nich přebíral informace především o Havelkově zdravotním stavu a jeho poměrech. Nabádal také policisty, aby Havelkovi jeho postavení co nejvíce ulehčovali. V roce 1943 se systém hlídání bytu změnil a přes noc zůstával přítomný pouze jeden policista.¹⁶⁶

Během skoro tří a půl let, po které byl Havelka v domácím vězení, se u něj doma vystřídal mnoho policistů. Od roku 1944 hlídali Havelku pouze tři muži, střídající se po čtyřicetihodinových směrech vždy ve dvě hodiny odpoledne, a to Jan Kulveit, Karel Fišer a Karel Ertl, později nahrazený Karlem Homulkou.¹⁶⁷ Nejbližší měl Havelka k Janu Kulveitovi, kriminálnímu obvodnímu inspektorovi. Ten totiž předtím vykonával práci Háchova osobního strážce a oba se znali od vidění.¹⁶⁸ Kulveit se stal Havelkovým dozorcem v únoru 1942¹⁶⁹, a také k němu se nejdříve Havelka choval odtazité. Kulveit ho ale brzy přesvědčil, že všichni policisté, sloužící v jeho bytě, jsou dobří Češi a může se před nimi bez obav vyjadřovat ke všem tématům.¹⁷⁰ Podle Kulveitova svědectví se svými dozorci chodil Havelka na procházky, později ho doprovázeli i do biografu a na plovárnu. Žádný z nich nedodržel nařízení, že Havelka může být mimo byt pouze jednu hodinu denně. Kulveit také dokládá Havelkův špatný zdravotní stav tím, že během procházek měl často žaludeční křeče nebo dokonce zvracel.¹⁷¹

Ve svých pamětech Havelka také zmiňuje osobu kriminálního asistenta Karla Ertla, který u něj vykonával službu od počátku domácího vězení až do ledna 1944. „Zpočátku k nám byl dr. Havelka velmi zdrženlivý a ve svých projevech velmi opatrný. Po bližším poznání nás všech dohromady a našeho protiněmeckého smýšlení, počal dr. Havelka u příležitosti poslouchání cizího rozhlasu, který pravidelně poslouchával zejména z Anglie v anglické řeči, což nám pak vždy překládal, rozprádati politické debaty o událostech, které byly právě projednávány v rádiu. Při té příležitosti dosti často dr. Havelka se zmiňoval o tom, že si myslel, že Němci jako kulturní národ, za který je

¹⁶⁵ 19. 1. 1942.

¹⁶⁶ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁶⁷ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁶⁸ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁶⁹ NA, fond 550, signatura 550-218-4, výpověď Jana Kulveita u Národního soudu z 24. 2. 1947.

¹⁷⁰ ABS, fond 301, signatura 301-1-3, výpověď Jana Kulveita ze 17. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹⁷¹ NA, fond 550, signatura 550-218-4, výpověď Jana Kulveita u Národního soudu z 24. 2. 1947.

z dřívějšíka považoval, budou dané sliby českému národu v rámci protektorátu a slíbených svobod autonomních dodržovati, ale že přišel k názoru, že Němci, jak vlastními slovy říkal, jsou dobytek, s kterým se nedá spolupracovat a ani dohromady žít.¹⁷² Takto popsal svou službu a názor na střeženého Havelku jeden z jeho strážců. Ertl ještě ve výslechu zmínil neblahý vliv Sylvie Havelkové na jejího manžela. Subjektivně ji popsal jako „velmi ctižádostivou dámu, která si zakládala na dřívějším vysokém postavení svého manžela.“¹⁷³

Blízko měl Havelka také k Josefu Fürstovi, kriminálnímu policejnímu asistentovi, který ho hlídal od počátku jeho domácího vězení až do května 1943. Fürst dosvědčil, že s Havelkou mluvil především o věcech osobních a rodinných, o politice debatovali pouze zřídka. Někdy přišla řeč i na téma kultury či literatury, zejména proto, že Havelka ze své rozsáhlé knihovny půjčoval policistům knihy.¹⁷⁴

Po 27. květnu 1942, kdy byl spáchán atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, proběhly po celé Praze velké domovní prohlídky. Do bytu Havelkových se dostavilo gestapo okolo třetí hodiny ranní a prohlídka probíhala velmi pokojně až do chvíle, kdy měl Havelka předložit svou občanskou legitimaci. Ta mu ovšem byla zabavena během výslechů v Petschkově paláci. Celou situaci zachránil Jan Kulveit, který právě u Havelky držel službu. Příslušníkovi gestapa ukázal pohotově svůj služební průkaz a převzal za Havelku odpovědnost.¹⁷⁵

V roce 1943, 23. března, se manželům Havelkovým narodil syn Jan. Havelka ve svých pamětech uvedl, že jeho ženě napsal blahopřání prezident Hácha, stejně jako ministr Kamenický. K osobnímu setkání mezi nimi nedošlo.¹⁷⁶

V roce 1944 se pod dohledem policistů, kterým už v té době velmi důvěřoval, scházel Havelka se svými známými. Nejdříve se setkal se svým bratrem Janem, který ho později se souhlasem Kulveita tajně v noci navštěvoval. Havelka si naplánoval schůzku i s advokátem dr. Metalem, jenž mu pověděl o osudu Zdeňka Bořka Dohalského, s paní

¹⁷² ABS, fond 301, signatura 301-1-1, výpověď Karla Ertla ze 17. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹⁷³ ABS, fond 301, signatura 301-1-1, výpověď Karla Ertla ze 17. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹⁷⁴ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Josefa Fürsta ze 17. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹⁷⁵ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁷⁶ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

Eliášovou nebo na příklad s paní Jínovou.¹⁷⁷ Úřednice Nejvyššího správního soudu Růžena Švandová Havelkovi pravidelně nosila právnickou literaturu a časopisy.¹⁷⁸

Finanční stav manželů Havelkových byl po dobu Havelkova domácího vězení velmi vážný. Po zatčení mu na Pankrác byla doručena jeho suspendace z Nejvyššího správního soudu, tudíž poté dostával pouze poloviční plat. V červenci 1943 byl Havelka v jedenapadesáti letech navíc na příkaz Němců penzionován. Bývalý ministr veřejných prací, člen správní rady koncernu Baťa a starosta Zlína Dominik Čipera Havelkovi v jeho tíživé situaci pomáhal částkou 3 000 korun měsíčně, kterou posílal na adresu jeho švagra. Dary, zejména potravinové, dostával Havelka a jeho rodina i od jiných známých, což mu umožnilo pomáhat příteli Josefu Lengsfeldovi, který se před německými úřady jako Žid skrýval.¹⁷⁹

V dubnu 1945, kdy už byl zřetelný brzký konec války, se Havelka sešel s ministrem financí Josefem Kalfusem, jenž si svůj ministerský post udržel po celé období protektorátu. „Avšak tu jsme již mluvili jen o budoucnosti, která byla tehdy zřejmě již blízká. Věděli jsme již oba z rozhlasového projevu vlády v Košicích, že budeme souzeni, ač nikdo z nás si nepředstavoval věci tak, jak se později vyvinuly.“¹⁸⁰ Osvobození v květnu 1945 se u Havelkových doma projevil tím, že dozorce Kulveit Havelkovi oznámil, že odchází do pouličních bojů. Havelka spolupracoval na stavbě barikády v Chodské ulici, kde se nacházel jeho a bratrův dům. „Hlídní mne a střežení bytu automaticky přestalo.“¹⁸¹

¹⁷⁷ Manželka vyslanec Jíny, který byl tehdy vězněn.

¹⁷⁸ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁷⁹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁸⁰ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

¹⁸¹ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

7. Národní soud

Krátce po ukončení 2. světové války, dne 15. května 1945, byl Jiří Havelka ve svém bytě na Vinohradech zatčen orgány Sboru národní bezpečnosti a převezen do vazební věznice na Pankráci.¹⁸² Váleční vězni z Pankráce byli 8. a 9. května 1945 Němci propuštěni, ale věznice nezůstala dlouho prázdná. Hned po konci války tam byli zavíráni nejen Němci, ale i Češi podezřelí z kolaborace. Havelka se tu sešel s kolegy z protektorátní vlády: ministrem spravedlnosti z let 1938-1945 a bývalým předsedou vlády Jaroslavem Krejčím, ministrem financí z let 1938-1945 Josefem Kalfusem, ministrem národní obrany a ministerským předsedou generálem Janem Syrovým, předsedou vlády z let 1938-1939 Rudolfem Beranem, svým nástupcem na ministerstvu dopravy Jindřichem Kamenickým nebo s ministry vlády Jaroslava Krejčího Adolfem Hrubým a Richardem Bienertem.¹⁸³ Dne 19. června 1945 podepsal nově zvolený československý prezident Edvard Beneš dekret o Národním soudu, podle něhož měli být protektorátní politici souzeni.¹⁸⁴ „Národní soud měl rozhodovat v sedmičlenných senátech, jež sestavoval jeho předseda. Ten, jeho dva náměstkové, stejně jako předsedové senátů museli být soudcové z povolání. /.../ Vyhledávání důkazů měl provádět národní prokurátor a mělo se omezit jen na skutečnosti ‚zásadní důležitosti‘. Obžalovaný měl právo zvolit si obhájce. Hlavní přelíčení bylo veřejné a ústní. Protokoly o výsleších spoluviníků a svědků jakož i dobrozdání znalců se mohly číst vždy, považoval-li to předseda senátu za účelné. Po skončení průvodního řízení měl národní prokurátor zhodnotit jeho výsledky a podat konečný návrh. Předseda nato udělil slovo obžalovanému a jeho obhájci. /.../ Na rozsudku se soud usnášel v neveřejné poradě.“¹⁸⁵

Jiří Havelka byl ve velmi vážném zdravotním stavu a špatné poměry v pankrácké věznici jeho stav rychle zhoršovaly. Musel být dokonce převezen na pár

¹⁸² ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 24. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

¹⁸³ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 598. ISBN 978-80-7429-067-1.

¹⁸⁴ PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha: (1938-1945)*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 344. ISBN 978-80-87067-04-8.

¹⁸⁵ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 605. ISBN 978-80-7429-067-1.

dní do nemocnice, po mírném zlepšení byl ovšem přesunut zpět na Pankrác. 22. listopadu 1945 byl v kanceláři prezidenta republiky učiněn úředním záznam o žádosti jednoho ze synů Jiřího Havelky, jejímž obsahem bylo vylepšení podmínek ve vězení pro jeho otce, který údajně trpěl zimou. „Rodina by uvítala, bylo-li by možno, aby byl převezen do domácího ošetřování.“¹⁸⁶ Tato žádost byla ministerstvem vnitra zamítnuta. Zmínka o Havelkově špatném zdravotním stavu se objevuje i v lékařských posudcích vypracovaných na konci ledna 1946.¹⁸⁷

Výslechy Jiřího Havelky se odehrávaly 24. ledna až 14. března 1946 v Praze.¹⁸⁸ Oficiální obžaloba proti němu byla sepsána až 18. prosince 1946. Spolu s ním byli obžalováni a souzeni i Rudolf Beran, generál Jan Syrový, Otakar Fischer a Josef Černý. Havelkovým proviněním bylo, podle slov obžaloby, opatřování prospěchu nepříteli a způsobení škody branné moci a vojenským podnikům republiky, nadržování a přispění k bezpečnému vykonání zločinu proti státu, jehož se dopustil bývalý prezident Emil Hácha a František Chvalkovský cestou do Berlína v březnu 1939, dále pak propagace a podpora fašistických a nacistických hnutí, schvalování a obhajování nepřátelské vlády na území republiky za účelem rozvrátit mravní, národní a státní vědomí československého lidu.¹⁸⁹

Veřejný proces s Jiřím Havelkou a ostatními obviněnými začal ráno 30. ledna 1947.¹⁹⁰ Jiří Havelka vstoupil do soudní síně s hlavou sklopenou, pohublý a zesláblý, hned po Rudolfu Beranovi a Janu Syrovém, následovali ho Otakar Fischer a Josef Černý. Pořadí bylo určeno postavením jejich jmen v obžalobě.¹⁹¹ Až poté do soudní síně vešli lidé, kteří měli rozhodovat o jejich budoucnosti: předseda Národního soudu JUDr. Jan Gottweis, jeho zástupce JUDr. Otakar Urban, šest přisedících senátu Národního soudu neboli soudci z lidu a jejich dva náhradníci¹⁹², národní prokurátor JUDr.

¹⁸⁶ AKPR, T 1692/45.

¹⁸⁷ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 647. ISBN 978-80-7429-067-1.

¹⁸⁸ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky pro ministerstvo vnitra.

¹⁸⁹ NA, fond 550, signatura 550-218-1, obžaloba národního prokurátora.

¹⁹⁰ NA, fond 550, signatura 550-218-3, protokol o hlavním líčení.

¹⁹¹ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 648. ISBN 978-80-7429-067-1.

¹⁹² Josef Petříček, Bedřich Kozelka, Josef Zeman, Bohumil Neuman, Dr. Ladislav Kaufner, Dr. Ervín Munk a náhradníci Josef Lanc a Vilém Polanský.

František Grospič¹⁹³ a náměstek JUDr. Josef Urválek¹⁹⁴. Za obžalované se poté posadili jejich obhájci, v případě Jiřího Havelky to byl JUDr. Kamill Resler, který dříve z donucení obhajoval Havelkova největšího nepřítele z dob protektorátní vlády, Karla Hermanna Franka. Po přečtení celého znění obžaloby národním prokurátorem se všichni obžalovaní vyjádřili, že se necítí vinnými.¹⁹⁵

První bod obžaloby se týkal vyslání prezidenta Háchy na jednání do Berlína v březnu 1939. Národní prokurátor Havelku a ostatní obžalované obvinil z toho, že i když věděli o špatném zdravotním stavu dr. Háchy, proněmeckém smýšlení tehdejšího ministra zahraničí Chvalkovského a vážné politické situaci na začátku března 1939, nezabránili jednáním v Berlíně, naopak je iniciovali a podporovali. Obžaloba zde připomněla fakt, že vláda je dle ústavy odpovědná za vládní úkony nejen své, ale i prezidenta republiky.¹⁹⁶ Jiří Havelka, který se s Háchou setkával denně, k tomuto bodu obžaloby vypověděl, že prezident byl v dobrém duševním stavu a že nepozoroval ani zhoršení jeho fyzického stavu.¹⁹⁷ Tomuto tvrzení oponoval MUDr. Adolf Meixner, Háchův osobní lékař, který údajně na konci ledna 1939 upozorňoval předsedu vlády Berana, že prezident není v dobré psychické kondici a že nemá schopnost rozhodovat. Zároveň ale potvrdil, že Háchův stav 15. března 1939 byl v rámci možností dobrý.¹⁹⁸ Proti tomuto se rázně postavil obhájce Jiřího Havelky, dr. Kamill Resler, který zpochybnil odborný posudek dr. Meixnera, původně porodníka, který neměl atestaci z psychiatrie. Z toho důvodu také jsou jeho výpovědi ohledně Háchova duševního zdraví a posuzování schopnosti rozhodování nevěrohodné. Resler dále připomněl, že Emil Hácha byl až do roku 1939 prvním prezidentem Nejvyššího správního soudu. „JUDr. Hácha ještě v listopadu 1938 řídil zasedání a ústní jednání NSS za účasti soudcovských sborů, v nichž zasedal výkvět našeho právnictva, a tito nejvyšší zkušení a bystří mužové byli by při řešení nejjemnějších právních otázek nezbytně musili postřehnout jakoukoli závadu v soustavnosti Háchova myšlení. Tam, kde šlo v každé

¹⁹³ Po konci války si nechal změnit jméno z Grosspitsch na česky vypadající Grospič a otevřeně se hlásil ke KSČ.

¹⁹⁴ V 50. letech působil jako prokurátor spojený s politickými procesy, např. s Miladou Horákovou.

Dodnes je považován za jednoho z nejkrutějších představitelů komunistické justice.

¹⁹⁵ NA, fond 550, signatura 550-218-3, protokol o hlavním líčení.

¹⁹⁶ NA, fond 550, signatura 550-218-1, obžaloba národního prokurátora.

¹⁹⁷ NA, fond 550, signatura 550-218-3, protokol o hlavním líčení.

¹⁹⁸ NA, fond 550, signatura 550-218-4, výpověď Adolfa Meixnera u Národního soudu z 20. 2. 1947.

věť, v každém výroku o zásadní rozhodnutí, byli by musili poznat, kdyby bylo Háchovi scházelo to, co při této práci nejvíce potřeboval, totiž schopnost se rozhodovati.“¹⁹⁹ Dále Resler vyzdvihl velmi náročná jednání Háchy s K. H. Frankem a R. Heydrichem, které v prosinci 1941 absolvoval pro záchranu Jiřího Havelky před stanným soudem. Tato jednání, ve kterých Hácha využil zajisté všech svých řečnických dovedností, svědčí o jeho rozhodovacích schopnostech, které si udržel minimálně do konce roku 1941.²⁰⁰

Vztah prezidenta Háchy k Jiřímu Havelkovi byl už od jejich seznámení na Nejvyšším správním soudu velmi přátelský.²⁰¹ K nápadu přidělit Havelkovi funkci prezidentského kancléře přivedl Háchu senátní prezident Nejvyššího správního soudu JUDr. Koschin. Havelka tuto funkci přijal až po Háchově ubezpečení, že se považuje pouze za místopředsedu prezidenta Beneše, který s jeho nástupem do funkce též souhlasil.²⁰² Už v roce 1935 pociťoval Hácha k Benešovi velký respekt, a tak když mu byla nabídnuta kandidatura na prezidenta, odmítnul ji, protože jak se svěřil Havelkovi, nikdy by proti Benešovi nekandidoval.²⁰³ I Jiří Havelka se vyjadřoval o prezidentu Benešovi vždy slušně a s úctou. Říkal dokonce, že je to jediný státník, kterému je možné věřit.²⁰⁴ Dcera Emila Háchy, Milada Rádlová, vypověděla u výslechu v roce 1945 a během Národního soudu v roce 1947, že Havelka byl často zván jejím otcem na soukromé návštěvy, které se konaly u Háchy doma. „Otec si Havelky vážil jako výborného právníka.“²⁰⁵ Zároveň ale přiznává, že Hácha někdy podléhal Havelkově dynamické povaze a dal na jeho slova. K tomuto tvrzení ovšem podotkla, že všechny Havelkovy návrhy, které se projednávaly při soukromých schůzkách, směřovaly proti Německu.²⁰⁶

Proti obvinění, že Havelka inicioval cestu Háchy do Berlína, podloženou prezidentovým dopisem Chvalkovskému z listopadu 1941, se ohradil obhájce Resler ve

¹⁹⁹ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²⁰⁰ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²⁰¹ NA, fond 550, signatura 550-218-3, protokol o hlavním líčení.

²⁰² NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²⁰³ NA, fond 550, signatura 550-218-3, protokol o hlavním líčení.

²⁰⁴ NA, fond 550, signatura 550-218-4, výpověď Jana Kulveita u Národního soudu z 24. 2. 1947.

²⁰⁵ NA, fond 550, signatura 550-218-4, výpověď Milady Rádlové u Národního soudu z 20. 2. 1947.

²⁰⁶ ABS, fond 300, signatura 300-12-3, výpověď Milady Rádlové z 25. 10. 1945 pro ministerstvo vnitra.

své řeči. Havelkovy zásluhy na cestě zde byly zveličeny z důvodu jeho očištění před německými úřady.²⁰⁷ Toto tvrzení potvrdil ve své výpovědi i tehdejší ministr vnitra Josef Ježek: „Sám jsem byl u Háchy a prosil jsem ho, aby učinil vše, aby Havelka byl zachráněn. Hácha mi řekl, že ohledně Eliáše psal Hitlerovi, ale komu psal ohledně Havelky, nevím. O každém se psalo, že je to nejoddanější člověk říše a byla to samozřejmě vždy lež.“²⁰⁸ Havelka proti tomuto návrhu ovšem nic nenamítal, protože stejně jako Hácha byl přesvědčen, že by jednání v Berlíně mohlo odvrátit ohrožení českých zájmů.²⁰⁹ Resler svou obhajobu v tomto bodě zakončil slovy: „V této souvislosti je třeba opravit tvrzení obžaloby, že vláda odpovídá za vládní úkony prezidentovy. To je omyl. §66 zní: z projevů jeho souvisejících s úřadem prezidentovým odpovídá vláda. Tedy z projevů, nikoli z vládních úkonů. Jestliže se však dr. Hácha nemohl dopustit svými činy 15. března 1939 trestního činu, nelze mluvit o zločinu spoluviny na činu, který není trestným činem.“²¹⁰

Obžaloba také Havelku vinila z toho, že pomáhal založit Národní souručenství, čímž velmi zasáhl do vnitropolitického vývoje a pod záštitou Národního souručenství vyjednával s fašistickými skupinami.²¹¹ Havelka ovšem ve své výpovědi toto tvrzení opravil, protože jednou z hlavních linií Národního souručenství bylo zapojení radikálních skupin zejména proto, aby se veřejně nepřihlásily k Německu a vedoucí představitelé NS je tímto mohli lépe kontrolovat.²¹² Resler v rámci obhajoby významnou roli Národního souručenství dokládá tím, že po jeho založení do něj vstoupilo asi 90% mužů, tedy skoro celý národ si uvědomoval důležitost jednoty proti Německu.²¹³

K omilostnění Radoly Gajdy se Havelka vyjádřil jednoznačně. Jediným jeho účelem bylo vytlačení Gajdy z politického dění a oslabení jeho přívrženců. Havelka v té době doporučil Háchovi, ať trvá na zárukách, které by mu Gajda stvrdil písemně.²¹⁴

²⁰⁷ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²⁰⁸ NA, fond 550, signatura 550-218-4, výpověď Josefa Ježka u Národního soudu z 25. 2. 1947.

²⁰⁹ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²¹⁰ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²¹¹ NA, fond 550, signatura 550-218-1, obžaloba národního prokurátora.

²¹² NA, fond 550, signatura 550-218-3, protokol o hlavním líčení.

²¹³ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²¹⁴ NA, fond 550, signatura 550-218-3, protokol o hlavním líčení.

Více se ovšem do této věci nezapojoval, pouze formálně z pozice úředníka v kabinetní kanceláři.²¹⁵ Od snahy zapojit fašistickou skupinu Vlajka do řad Národního souručenství si Havelka sliboval jedině, a to potlačení jejich vlivu a důraznější kontrolu nad jejich činností. Obžalovaný Rudolf Beran k tomuto vypověděl: „V době, když byl předsedou vlády Eliáš, vím, že Havelka byl spolupracovníkem Eliáše a požíval jeho důvěry. To vím z vlastní zkušenosti. Zejména mohu potvrdit jeho jednání proti vlajkařům a fašistům. Spolupracoval s Eliášem na rozbíjení skupin. Jeden ze způsobů, jak rozložit tyto skupiny, bylo přibírání vlajkařů do Národního souručenství. To byl celý plán, jak tyto skupiny rozložit a jak působit, aby se tyto skupiny nesloučily.“²¹⁶ Eliášovy a později i Havelkovy snahy umírnit jejich činnost nakonec skončily v srpnu 1939, kdy z Národního souručenství radikální skupiny vystoupily.²¹⁷ „Když pak jednání s Vlajkou ztroskotalo a obžalovaný se přesvědčil, že vlajkaři jsou škůdci a že je nelze odvrátit od národní zrady, potíral je bezohledně všemi prostředky, rozvracel jejich skupiny a vydal se jejich zbesilým útokům a nejsurovějším urážkám,“ dodává Resler.²¹⁸

K dalšímu bodu obžaloby, údajnému souhlasu Havelky s návrhem generála Syrového, tehdejšího ministra národní obrany, o vstupu československých důstojníků do německé armády, se vyjádřil Havelka velmi stručně. Na takovéto jednání vlády si nevzpomněl.²¹⁹ Resler před soudem dokázal, že Havelka se těchto jednání vlády vůbec neúčastnil, protože v té době se ho, jako ministra bez portfeje, tyto problémy vůbec netýkaly. Ve zprávě ministerstva národní obrany, která se Havelkovi později dostala do rukou, bylo uvedeno, že ministerstvo bude o převzetí, nikoli přijetí, důstojníků do vojenských služeb říše, jednat v budoucnosti.²²⁰ Podobně argumentoval Resler i v dalším bodě obžaloby, do kterého byl Havelka zahrnut až dodatečně 25. března 1947, týkajícího se odprodeje dělostřeleckého materiálu v únoru 1939 Německu. Podle znaleckého nálezu, který byl soudu předložen, v říjnu 1938 hlavní štáb rozhodl, že je nutné odprodat těžký útočný materiál a zaslal seznam tohoto materiálu ministerstvu národní obrany. Po veškerých přípravách vládního návrhu bylo 27. ledna 1939

²¹⁵ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²¹⁶ NA, fond 550, signatura 550-218-3, protokol o hlavním líčení.

²¹⁷ NA, fond 550, signatura 550-218-3, protokol o hlavním líčení.

²¹⁸ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²¹⁹ NA, fond 550, signatura 550-218-3, protokol o hlavním líčení.

²²⁰ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

usneseno, že ministerstvo národní obrany odprodá po dohodě s ministerstvem financí postradatelný vojenský výstrojný a výzbrojný materiál. Havelka je tedy podle Reslera odpovědný pouze za vydání vládního nařízení, to je však podle obhájce z trestního hlediska naprosto bez závady, protože neřeší komu a za jakou částku má být materiál odprodán. Na tyto skutečnosti už Havelka ze svého postavení neměl žádný vliv.²²¹

Následoval bod obžaloby, který se týkal Havelkových údajných opatření proti zahraničnímu rozhlasu. Havelka v této věci jednal místo generála Eliáše s Wolfgangem Wolframem von Wolmarem, vedoucím tiskového oddělení v Úřadu říšského protektora. Ten Havelku postavil před dvě možnosti, a to buď rušení, nebo zablokování zahraničního rozhlasu. „Proto jsem souhlasil s rušením, jelikož jsem si byl jistý, že to není prostě proveditelné. Měl jsem na mysli způsobit co nejméně zla.“²²² Havelka tak popřel, že by iniciativa rušení zahraničního rozhlasu vyšla od něj.

Havelkova provinění se měla týkat i organizace pracovních konferencí se zaměstnanci pošt a železnic, během kterých měl potírat sabotáže. „Konference se železničáři a pošťáky náleží k mé pýše. /.../ Tyto schůzky měly za účel udržet kontakt se zaměstnanci a ten jsem také udržel. Bez souhlasu Němců jsem umístil jak u železnic, tak u pošt 700 studentů na výpomoc. Chtěl jsem je zachránit od práce v říši. Sabotáže jsem nepotíral, ale varoval jsem před jakoukoli nerozvážností. To jsem musel udělat, poněvadž jinak bych byl ty schůzky zmařil.“ Havelkovu snahu oslabovat německou správu vyzdvihnul během soudu i vrchní poštovní komisař Bohumil Míček: „Měli jsme Havelku rádi proto, poněvadž jsme s ním cítili a prodělávali jeho odpor proti německému režimu, a když jsme my, úředníci, něco brzdili, měli jsme plné spolehnutí, že se za nás dr. Havelka postaví. Havelkova činnost nevyvěřala ze snahy, aby se zaměstnancům ukázaly klady protektorátu. Šlo to z jeho vnitřního přesvědčení, jako Čecha. Nalezli jsme u něho vždy pochopení pro brzdění německých požadavků.“²²³ Oblíbenost Havelky u zaměstnanců ministerstva dopravy a jeho spolupracovníků doložil obhájce Resler i ve své obhajovací řeči: „Dopis sdružení železničních zřízců mu vroucně děkuje za odvalu a neohroženost, s níž prosazoval jejich zájmy proti znění

²²¹ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamilem Reslerem z 1. 4. 1947.

²²² NA, fond 550, signatura 550-218-3, protokol o hlavním líčení.

²²³ NA, fond 550, signatura 550-218-4, výpověď Bohumila Míčka u Národního soudu z 8. 3. 1947.

zákona a stejně tak jako svědectví všech zaměstnanců ministerstva dopravy bez výjimky, až do řidičů a uklízeček přesvědčují, že dr. Havelka měl lásku drobných lidí.²²⁴

Jedním z posledních obvinění, kterým musel Jiří Havelka během Národního soudu čelit, bylo, že inicioval návrhy ve prospěch Německa, a to zejména darování vlaku německému Červenému kříži. Havelka již ve svém výslechu v roce 1946 uvedl, že situace v červnu 1940 po kapitulaci Francie byla ve vládě velmi chaotická. Říšský protektor Neurath tehdy nařkl prezidenta Háchu, že političtí představitelé protektorátu se nesnaží vést český lid k říšské myšlence a pokud bude nadále vláda pasivní, budou německé úřady nuceny přikročit k vlastním opatřením. Havelka se tedy ve spolupráci s předsedou vlády Eliášem dohodl na několika návrzích, kterými vláda může ukázat Neurathovi dobrou vůli, ale které příliš nepoškodí české zájmy. Jedním z těchto návrhů bylo i vyslání sanitního vlaku německému Červenému kříži, prodloužení vyučovacích hodin němčiny na školách nebo zřízení Českého domu v Berlíně. Neurath ovšem všechny návrhy, kromě rozšíření výuky němčiny, zavrhl. A i přes to, že Havelka návrh týkající se vlaku inicioval, domníval se, že podle tehdejších právních zvyklostí si Němci mohli vzít materiál, který jim česká vláda nabízela, sami. Návrh poštovních známek, které se poté začaly tisknout pro Červený kříž, vzešel z rozkazu Neuratha, stejně jako konání veřejných sbírek z platu státních zaměstnanců.²²⁵

Posledním a pro Havelku nejnebezpečnějším bodem obžaloby byly obsahy jeho článků, rozhlasových projevů a prohlášení vlády. Na prvním článku (Vláda a občanstvo), který otiskl časopis Venkov 1. ledna 1939, našla obžaloba závadné Havelkovo nabádání občanů k nedráždivé politice vůči Němcům a podporu Beranovy přátelské politiky vůči Němcům. Obhájce Resler ovšem před soudem namítnul, že ve zmíněném článku není o Beranově politice ani slovo, natož o přátelství s nacistickým Německem. „Dvacet let trvání státu utvrdilo většinu občanstva v pevném mínění, že cesty, jimiž se dosavadní vlády státu braly, byly správné. Tvrdá skutečnost posledních měsíců ukázala sice, že tyto cesty nevedly k úspěchu, avšak toto poznání nedává ještě vodítko k tomu, aby byla nalezena lepší cesta... Nová linie státního osudu je za daných

²²⁴ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²²⁵ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 29. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

okolností nejenom zcela nezbytná, nýbrž její zachování může přivoditi škody, jež by ve svých důsledcích rozmnožily rány dosud utrpené. /.../ Podaří-li se přivésti většinu občanstva k pochopení toho, že nový směr státní politiky je v zájmu státu nezbytný, pak nemůže dojít k neshodě mezi názorem občanstva a vlády,“ tvrdí v článku Havelka.²²⁶ Tento článek zároveň navazuje na pokyny prezidenta Beneše, které zaslal vládě v listopadu 1938, kde praví, že obrat k Německu je nevyhnutelný, musí se však uskutečnit s mírou a opatrností. Obhájce Resler také upozornil soud na velmi kladné přijetí tohoto článku Jaroslavem Stránským²²⁷, který v Lidových novinách 8. ledna 1939 mimo jiné napsal: „Článek JUDr. Havelky je sympatický především svou upřímností, že si JUDr. Havelka připomněl starost, jestli má vláda důvěru občanstva a čeho je zapotřebí, aby si ji udržela.“ Dále Stránský na Havelkovu adresu uvedl, že „upozornění na změnu, kterou musila vláda provést v zahraniční orientaci státu, není v Havelkově úvaze spojeno s odsudkem politiky dřívější, kvitujeme to jako noblesu a spravedlnost.“²²⁸ Na toto Stránského vyjádření navázal Resler: „K tomuto jasnému hlasu ministra dr. Stránského není třeba poznámek, je však třeba si povšimnout, jak se časy mění. V tom, v čem viděl jeden z našich nejvýznamnějších politiků 8. ledna 1939 noblesu a spravedlnost, co tedy schválil jako upřímný a sympatický projev, co do posledního písmena v podrobném rozboru schválil, v tom vidí československý národní prokurátor v obžalobě, kterou podal právě za devět let, propagaci nacismu, podporu nacismu, schvalování německé vlády na újmu republiky.“²²⁹ Důkazem kladného přijetí Havelkova článku je i prohlášení Edvarda Beneše z Londýna z 27. ledna 1939, že „těžkosti vlády plně uznává a činnost vlády plně oceňuje.“²³⁰

Do doby počátku roku 1939 spadá i rozhlasový projev Vláda a národní jednota z 19. února, který Havelka přednesl na žádost prezidenta Háchy. Tímto projevem chtěl Hácha předejít dosazení nové politické vlády sympatizující s Německem, namísto dosavadní vlády odborníků. Obžaloba v tomto projevu odsuzovala větu o tom, že strana Národní jednoty má být politickým mluvčím národa, z čehož vyvozovala, že Havelka se systematicky snažil odstranit demokracii z politického života. Havelkovo vyjádření bylo

²²⁶ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²²⁷ V roce 1945 ministr spravedlnosti, 1945-1946 náměstek předsedy vlády, 1946-1948 ministr školství.

²²⁸ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²²⁹ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²³⁰ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

ale obžalobou přeformulováno. Původně totiž řekl, že Národní jednota se stala politickým mluvčím národa proto, že seskupila největší počet dřívějších stran. V tomto bodě je důležité dodat, že Jiří Havelka se stal členem Národní jednoty až dva týdny po tomto projevu.²³¹

Dne 18. července 1939 měl Jiří Havelka rozhlasový projev namísto generála Eliáše. Text tohoto projevu byl projednáván již dříve během porady vlády. „Podle mého mínění vyjadřoval tento projev zcela jasně, jaký byl jeho smysl. Zmínka o říši je jediná, a to jako konstatování fakta, bez jakéhokoli schvalování, přičemž se upozorňuje na výhody, kterých je možno za dané situace dosáhnouti. Projevuje se pevná naděje v budoucnost národa, bez jakékoli souvislosti k říši,“ vysvětlil obsah projevu Havelka.²³² Obžaloba v tomto projevu zkreslila určitá Havelkova vyjádření, která Resler během obhajoby uvedl na pravou míru. V projevu Havelka neřekl, že „zařazení našich zemí do tzv. třetí říše je nejlepší politická cesta, která má pro nás značné výhody hospodářské a sociální,“ nýbrž žádal občany, aby vládě důvěřovali slovy: „volíme cestu, která je nejlepší a dnes jediná možná,“ na to navázal úlitbou pro německé cenzory: „zařazení našeho do velkoněmecké říše má své značné výhody pro náš hospodářský a sociální život.“ Obžaloba dále z projevu vyčetla, že Háchovu „zradu“ Havelka srovnává s politikou českých králů, která vede k národnímu vzestupu. Myšlenka původně zněla takto: „politika Národního souručenství se neřídí zbožnými přáními, ale chladnou rozvahou“ a tuto politiku chladné rozvahy přirovnal k politice slavných českých králů, která vždy vedla k národnímu vzestupu.²³³ „Svévolná interpretace faktů je příznačná pro celou obžalobu. Obvyklý postup: jedna část je pravdivá, druhá ne. Je to komunistická optika, k níž se její tvůrci otevřeně hlásili. Výsledkem je, že obžaloba je plná pomluv, polopравd a stranických výpadů,“ popsal Jaroslav Rokoský praktiky tehdejších soudů.²³⁴

Dalším projednávaným problémem byl rozhovor, který Havelka poskytl 25. července 1939 zástupci Reuterovy kanceláře Rudlovi. Podle Havelkova svědectví se

²³¹ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²³² ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 31. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

²³³ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²³⁴ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 644. ISBN 978-80-7429-067-1.

rozhovor odehrával v češtině a velmi nezávazně. Havelka si uvědomoval možné nebezpečí a před novinářem mluvil velmi opatrně. Když Rudl z Havelkovy kanceláře odcházel, požádal, jestli by odpovědi mohl vydat v novinách.²³⁵ Novinář poté poslal Havelkovi rozhovor k autorizaci, kde byly jeho odpovědi naprosto zkresleny. Na Havelkovy výtky a upřesnění odpovědi Rudl již nereagoval a rozhovor byl otištěn v neautorizované podobě.²³⁶ Havelka uvedl, že obsahem odpovědi, které skutečně Rudlovi dal, nikoli těch, které byly otištěny, byla myšlenka, že vzhledem k nepříznivé zahraničně-politické situaci nemůžou Češi přemýšlet nad jakýmkoli odporem.²³⁷ Tento rozhovor byl následně otištěn v německých a anglických novinách 26. července 1939. V protektorátu byl vydán ve dvou zněních - v českém a německém, které si naprosto odporovaly. Věta, kterou soud z rozhovoru nejvíce napadal, se týkala politiků, kteří emigrovali. V českém vydání tohoto rozhovoru bylo otištěno: „s největší ostrostí postavil se proti pokusům českých emigrantů, kteří se snaží zvenčí rušiti tento vývoj.“²³⁸ Ve skutečnosti se Havelka zmínil o exilových představitelích pouze okrajově, zmínil, že jednají bez dohody s vládou a že na vnitřní vývoj v českých zemích nemohou mít za nových poměrů vliv.²³⁹

Dále musel Havelka vypovídat k článku Plánování národního prostoru z 10. srpna 1940 otištěnému v Listě mladých. Podle obžaloby zde doporučoval recepci právních ustanovení nacistického zákonodárství, nacistických institucí a zavedení německého systému.²⁴⁰ Resler v tomto bodě obžaloby přiznal, že Havelka skutečně jako odborník potvrdil klady jednotlivých opatření, které přinesly německé úřady, a to zejména v oboru hospodářství a průmyslu a pokládal za správné upozornit na to veřejnost. Zároveň ale obhájce zdůraznil fakt, že z příkazu německé cenzury musel do článku dát i dodatek o tom, že plánování se musí odehrávat v rámci říše a pod jejím vedením. Toto bylo do článku doplněno po poradě s generálem Eliášem.²⁴¹

²³⁵ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 31. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

²³⁶ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²³⁷ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 31. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

²³⁸ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²³⁹ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²⁴⁰ NA, fond 550, signatura 550-218-1, obžaloba národního prokurátora.

²⁴¹ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

Závadný byl podle Národního soudu i Havelkův čistě odborný rozhlasový projev z 27. října 1940 pojednávající o celní unii. K tomuto projevu dal podnět protektor Neurath.²⁴² „Je pochopitelné, že jsme nesměli nic jiného říci, než že celní unie má své klady, a říkali jsme to proto, poněvadž jsme to museli říci. Snažil jsem se v tom zdůraznit klady, které se týkaly našeho dřívějšího hospodářství,“ podotknul k tomuto projevu Havelka.²⁴³ Podle slov obhájce Reslera před tímto projevem spolupracoval Havelka s ministrem zemědělství Bubnou na spise proti celní unii a zkoumal cesty, jak jí zabránit.²⁴⁴

Problémovým byl z hlediska soudu i článek Protektorátní dráhy v rámci nového uspořádání vydaný 23. března 1941 v Národní práci. K tomuto článku byl Havelka donucen zástupcem říšského ministra dopravy Dancem, největší prostor ale věnoval tomu, co konají dráhy pro české zaměstnance a pro vybavení železnic. Danco ovšem prosadil, že v článku bude zmínka o tom, že Havelka jako ministr dopravy provedl spojení českého dopravnictví pod německé spontánně. Faktem ovšem zůstává, že Havelka, i přes zdánlivé vřazení českých železnic pod německou soustavu, nevykonal nic. Organizace i počet ředitelství drah zůstaly nezměněny.²⁴⁵

Obžaloba činila Havelku odpovědným i za všechna prohlášení vlády, se kterými jako člen této vlády souhlasil. První z těchto prohlášení, vydané 23. srpna 1939, si na vládě vynutil K. H. Frank pod výhrůzkami zatýkání českých občanů. Frank také vládě velmi striktně předepsal obsah celého projevu, který se poté snažil generál Eliáš na vládní poradě upravit. Do popředí stavěl zájmy protektorátu, až na druhé místo byly nenápadně odsunuty potřeby říše. Resler soudu vytknul, že kvůli tomuto projevu nebyli stíháni ani ministr Krejčí, ani ministr Kalfus, nevidí tedy důvod, proč by měl nést odpovědnost právě Havelka.

Frankovi však tento projev nestačil a vynutil si na vládě projev další, který se uskutečnil 9. září 1939. Jeho obsahem bylo varování českých občanů před vstupem do zahraničních vojsk, toto varování se týkalo zejména německého trestání těchto

²⁴² ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 14. 3. 1946 pro ministerstvo vnitra.

²⁴³ NA, fond 550, signatura 550-218-3, protokol o hlavním líčení.

²⁴⁴ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²⁴⁵ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

prohřešků. Vláda obsahem projevu českým občanům potvrdila, že se za hranicemi tvoří české vojenské skupiny, čímž jim dodala naději. Projev, který na tento navazuje, pronesl ministr vnitra Josef Ježek 21. září 1939. Obsahem bylo především nabádání lidí k opatrnosti a jeho znění projednal Ježek s předsedou vlády Eliášem, Havelka nijak v tomto případě nezasahoval. Resler byl znovu nucen podotknout, že ministři Krejčí a Kalfus nebyli pro obsah tohoto projevu žalování.

Prohlášením z 23. března 1940 měla vláda odsoudit útoky na německé policisty, které se odehrály v Domažlicích. Tento projev znovu inicioval K. H. Frank. Poslední prohlášení vlády, za které byl Jiří Havelka podle obžaloby zodpovědný, bylo datováno 25. července 1940. V té době již byla zformována a uznána československá exilová vláda, se kterou byli generál Eliáš i Jiří Havelka ve spojení. Za pomoci svých prostředníků oba varovali londýnskou vládu, že nejspíš budou nuceni podat prohlášení o odsouzení této vlády. Prezident Beneš na toto reagoval svým rozhlasovým projevem z 24. července: „Buďte si všichni vědomi také toho, že i to, co z vaší správy a vlády zůstalo a zůstává, je v rukou nepřítele, musí poslouchati gestapo a cizích vládců, nemá své vůle a své vlastní moci.“²⁴⁶ Následující projev vlády byl přímo předepsán Neurathem a obsahoval i osobní útok na prezidenta Beneše, ze kterého po Háchových prosbách Neurath slevil.²⁴⁷

„V žádném z článků a projevů není nic, z čeho by se dalo soudit, že obžalovaný schvaloval nepřátelskou vládu na území ČSR nebo jednotlivé činy její nebo jejích podřízených. Z projevů vždy proráží, že je obžalovaný činil pod drtivým tlakem kruté skutečnosti, že československý národ ztratil svobodu, že se stal rabem, že je pod neodolatelným surovým nátlakem německé přemoci. Nikde v nich však nenajdete ani slovo o tom, že by se československý národ německé nadvládě podroboval dobrovolně, že by ji schvaloval nebo dokonce vítal,“ dodal Kamill Resler k tomuto tématu.²⁴⁸

O nevině a Havelkově správném smýšlení vypovědělo i několik svědků. Jaromír Čihař, generální tajemník svazu pro cizinecký ruch, se během výpovědi obrátil přímo na

²⁴⁶ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²⁴⁷ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

²⁴⁸ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

Havelku: „Byl jsem vždy přesvědčen, že jste dobrý Čech.“²⁴⁹ Bývalý ministr vnitra Josef Ježek dosvědčil, že Havelka byl vždy považován za spiritus rector všech protiněmeckých akcí.²⁵⁰ Odborový rada ministerstva dopravy, Havelkův blízký spolupracovník Karel Burián během výslechu potvrdil, že Havelku poznal jako „dobrého a spolehlivého Čecha, který v žádném směru nevycházel Němcům vstříc a dělal jen to, co musel.“²⁵¹ Na to navazuje i vzpomínka Ladislava Feierabenda: „Chtěl-li Havelka vyjednávat s Němci, navrhoval to asi proto, poněvadž vždy tvrdil, že povinností vlády je převést český lid přes historicky strašnou dobu pokud možno s malými ztrátami.“²⁵² Havelkovu bezúhonnost potvrdil i další jeho spolupracovník, vrchní odborový rada ministerstva dopravy Arnošt Chmelař slovy: „Po stránce národnostní byl dr. Havelka podle mého pevného přesvědčení naprosto bezúhonný. Pokud podnikl něco, co z hlediska nynějšího možno pozastaviti, stalo se to jenom z důvodu maskování, aby chránil důležité zájmy národa.“²⁵³ V Havelkův prospěch vypovídal i Friedrich Dennert, příslušník gestapa a Havelkův vyšetřovatel z roku 1941, který si o Havelkovi zanechal dojem, že se choval z hlediska českého řádně a vinu na nikoho během výslechů nesvaloval.²⁵⁴

V rámci výslechu v roce 1946 sám o sobě Havelka prohlásil: „Doufám, že mohu s nejlepším svědomím říci, že jsem vždy byl a zůstal dobrým Čechem. Jediným mým cílem bylo hájiti za všech okolností české národní zájmy. Pro dosažení tohoto cíle používal jsem ovšem všech možných prostředků, pokládaje je za stejně dobré, vedly-li jen k výsledku. Za dané politické situace, připouštím, že mé zevnější vystupování a veřejné projevy mohly snad vésti nezasvěcence k úsudku, že si počínám oportunisticky. Nikdy jsem však ani já, ani celá Eliášova vláda neopustil základnu československé ústavy a nikdy jsme také nepřipustili zrušení Národního shromáždění a ani rozpuštění stálého výboru, jakožto základních elementů československého státního života.“²⁵⁵

²⁴⁹ NA, fond 550, signatura 550-218-4, výpověď Jaromíra Čihaře u Národního soudu z 20. 2. 1947.

²⁵⁰ NA, fond 550, signatura 550-218-4, výpověď Josefa Ježka u Národního soudu z 25. 2. 1947.

²⁵¹ ABS, fond 301, signatura 301-1-1, výpověď Karla Buriána z 22. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

²⁵² ABS, fond 301, signatura 301-1-1, výpověď Ladislava Feierabenda ze 4. 2. 1946 pro ministerstvo vnitra.

²⁵³ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Arnošta Chmelaře z 23. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

²⁵⁴ Z nepublikovaných pamětí Jiřího Havelky.

²⁵⁵ ABS, fond 301, signatura 301-1-2, výpověď Jiřího Havelky z 31. 1. 1946 pro ministerstvo vnitra.

Národní soud s Jiřím Havelkou, Rudolfem Beranem, Janem Syrovým, Otakarem Fischerem a Josefem Černým, který začal 30. ledna 1947, se táhl dlouhé dva měsíce. Jiří Havelka poprvé u soudu vypovídal ve středu 5. února.²⁵⁶ Několikahodinová závěrečná obžalovací řeč národního prokurátora Grospiče s návrhem trestů se uskutečnila 28. března.²⁵⁷ Poté dostali slovo obžalovaní a jejich obhájci. Během projevu Rudolfa Berana musel být Havelka kvůli nevolnosti z přeplněné soudní síně vyveden. Jeho obhajoba se konala až 31. března. Havelka již na začátku přiznal, že jeho zdraví je podlomeno a že se nebude obhajovat právníckou řečí.²⁵⁸ Dr. Kamill Resler se dostal ke své obhajovací řeči až 1. dubna, kdy shrnul Havelkovu činnost během jeho politické činnosti. „Výsledky řízení představily vám tak JUDr. Havelku jako poctivého a věrného syna českého národa, který nehledal prospěchu a výhod ve své činnosti tzv. ministra, který vědomě vzal na sebe hanbu tohoto úkolu, aby prospěl české věci, které sloužil důsledně a s vědomím nebezpečí tohoto úkolu, takže jen zázrakem ušel osudu, který stihl generála Eliáše. Vzácný český člověk, Vojta Beneš,²⁵⁹ doložil vám svým svědectvím a dílem, které jste četli, že již začátkem roku 1939 uvěřil a porozuměl tomu, když dr. Havelka přináší oběť tím, co koná. JUDr. Havelka se tehdy rozplakal. Rozplakal se i včera před vámi. Máme o slzách mužů svá mínění a nechci je omlouvat ani vysvětlovat. Uvědomte si však, že tenkrát, když stál tváří v tvář Karla Hermanna Franka a jeho pochopím, tenkrát JUDr. Havelka neplakal.“²⁶⁰ Tak zakončil svou řeč obhájce Resler.

Rozsudek nad všemi obžalovanými měl být vyhlášen po neveřejné poradě poroty. Jejich první jednání se uskutečnilo 7. dubna 1947. Předsedou poroty byl senátní prezident Nejvyššího soudu v Brně, sociální demokrat JUDr. Jan Gottweis. Prvního přisedícího Josefa Petříčka, který onemocněl, nahradil 17. března Josef Lanc, bývalý národně-socialistický poslanec a horník. Druhým přisedícím byl komunist Bedřich Kozelka, původním povoláním frézař kovů, který se za války dostal jako politický

²⁵⁶ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 660. ISBN 978-80-7429-067-1.

²⁵⁷ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 702. ISBN 978-80-7429-067-1.

²⁵⁸ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 708. ISBN 978-80-7429-067-1.

²⁵⁹ Bratr prezidenta Edvarda Beneše.

²⁶⁰ NA, fond 550, signatura 550-220-4, obhajoba Jiřího Havelky Kamillem Reslerem z 1. 4. 1947.

rukojmí do Buchenwaldu, kde se stal kápem vězeňské samosprávy. Lidovec a mlynář Josef Zeman byl třetím přisedícím. Dále pak Bohumil Neumann, sociální demokrat, který se živil jako učitel a za války byl politickým vězněm. Pátým přisedícím byl pojišťný technik JUDr. Ladislav Kaufner, člen české strany lidové. Posledním přisedícím byl komunistka JUDr. Ervín Munk.²⁶¹

Havelkova obžaloba přišla na řadu jako čtvrtá. Jiří Havelka byl jednomyslně shledán nevinným v bodě obžaloby týkající se prodání výzbroje Německu a konferencí se zaměstnanci železnic a pošt. V bodech souhlasu s návrhem Jana Syrového o vstupu československých důstojníků do německé armády, odsouhlasení cesty prezidenta Háchy do Berlína, omilostnění Radoly Gajdy, iniciování návrhů ve prospěch Německa a navržení opatření proti zahraničnímu rozhlasu byl zproštěn obvinění většinou 5 hlasů. Pro vinu hlasovali pokaždé členové KSČ Kozelka a Munk. Jediným bodem obžaloby, ze kterého Jiřího Havelku uznala většina poroty vinným, se stal obsah článků, rozhlasových projevů a prohlášení vlády. Pro vinu v tomto případě hlasovali Lanc (ČSNS), Neumann, Gottweis (oba ČSSD), Kozelka a Munk (oba KSČ).²⁶²

Porota dále hlasovala o jednotlivých trestech, při nichž přihlížela k §16 odstavce 2 retribučního zákona o odbojové činnosti jako o polehčující okolnosti. U Jiřího Havelky se celé vyjednávání pozastavilo. Jeho činnost v odboji byla obecně známá především díky pomoci, kterou Havelka poskytoval vězněným a jejich rodinám.²⁶³

Rozsudek byl vynesena 21. dubna 1947. Ještě před tím se porota sešla na závěrečné schůzi, kde navrhl předseda poroty Gottweis nové hlasování o vině Jiřího Havelky spojené se články a projevy (bod 38). Přítomní komunisté, Kozelka a Munk, se proti opětovnému hlasování okamžitě vzepřeli, hlasování i přes to proběhlo. Dopadlo ovšem velmi podobně jako poprvé - pro nevinu ovšem kromě Zemana a Kaufnera hlasoval i Gottweis. Havelka tedy zůstal i po tomto hlasování vinným a hrozilo mu 10 let vězení. Situace se ovšem změnila 15 minut před tím, než měla porota vstoupit do

²⁶¹ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 729. ISBN 978-80-7429-067-1.

²⁶² ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 734-740. ISBN 978-80-7429-067-1.

²⁶³ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 742. ISBN 978-80-7429-067-1.

soudní síně a přednést rozsudky. Porotci Lanc a Neumann vyjádřili svou pochybnost o Havelkově vině a nechali porotu hlasovat potřetí. Havelka byl omilostněn většinou pěti hlasů, proti zůstali pouze komunisté Munk a Kozelka.²⁶⁴

Havelka vešel do soudní síně Justičního paláce na Pankráci s hlavou sklopenou, stejně jako při prvním soudním líčení. Nečekal, že by ho soud shledal nevinným. Porotci vstoupili přesně ve čtvrt na tři. Jiřího Havelku, Otakara Fischera a Josefa Černého shledal soud nevinnými. Rudolf Beran a Jan Syrový se vrátili do věznice, podle rozsudku zde měli strávit 20 let. Rudolf Beran zemřel 28. února 1954 ve věznici v Leopoldově, Jan Syrový byl v roce 1960 propuštěn v rámci amnestie.²⁶⁵

²⁶⁴ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 751. ISBN 978-80-7429-067-1.

²⁶⁵ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 751-755. ISBN 978-80-7429-067-1.

8. Osud Jiřího Havelky po roce 1948

Národní soud v roce 1947 sice Jiřího Havelku zprostil všech obvinění s dodatkem, že se za války choval jako „statečný obhájce práv a zájmů podrobeného českého lidu“²⁶⁶, v očích mnohých ale zůstal stále kolaborantem. V očích lidí, kteří neznali pozadí a podrobnosti jeho životního příběhu, nemohl být někdo, kdo stanul během války na tak vysokém postu, slušný člověk. Tuto Havelkovu pověst navíc přižívovala doba nakloněná tendenčnímu tisku a pokřivenému vnímání minulosti, čemuž pomáhali zejména komunističtí historici v čele s Václavem Králem. Ti se v první řadě snažili pošpinit osobu bývalého prezidenta Háchy a s ním i celou protektorátní vládu. Havelka se snažil až do své smrti takovými útokům vzdorovat. Na zveřejněné nepravdivé informace z dob protektorátu upozorňoval nejen historiky, ale i novináře. Sám se aktivně snažil podávat vlastní svědectví a nabízet redakcím (např. Lidové demokracie)²⁶⁷ paměti, které sepsal v době domácího vězení. Václavu Královi po vydání knihy Pravda o okupaci v roce 1962 napsal: „Věděli jsme velmi dobře, a uvědomovali jsme si plně, že riskujeme své životy a osudy svých rodin, aniž můžeme počítat s ochranou ze strany dr. Háchy, jehož vliv u Němců postupně klesal. Tyto moje poznámky naprosto nesledují cíl, aby byla naše činnost jako záslužná uznána. Jde pouze o to, aby nebyla tato činnost paušálně odsuzována a aby bylo přiznáno alespoň u některých z tehdejších vládních činitelů, že měli dobré úmysly, třeba že se z hlediska jiného, na příklad Vašeho, mýlili.“²⁶⁸ Havelka se nesnažil bojovat pouze za svou čest, stejně jako celý svůj život, i po roce 1948 bojoval především za spravedlnost a pravdivý výklad historie. Ve svém dopise se zastává i jiných politických činitelů z dob protektorátu, zejména Emila Háchy, Aloise Eliáše, Ladislava K. Feierabenda, Josefa Kalfuse nebo Jaroslava Kratochvíla, které Král označil za kolaboranty.

Rovněž se Havelka snažil vyvrátit, že by se v době své politické kariéry nějakým způsobem obohatil, nebo že by z toho měl osobní prospěch. Poté, co byl předčasně v roce 1943 penzionován, mu byl postupně snižován důchod. Z původních 1 225 Kčs

²⁶⁶ AKPR, O 1307/63.

²⁶⁷ Dopis Lidové demokracii ze dne 17. 11. 1958, ze soukromých materiálů Jana Havelky.

²⁶⁸ Reakce Jiřího Havelky na knihu Václava Krále Pravda o okupaci, ze soukromých materiálů Jana Havelky.

byl v roce 1953 snížen na 700 Kčs a následně v roce 1959 na pouhých 500 Kčs.²⁶⁹ V té době už bydlel s manželkou Sylvou v Hostomicích pod Brdy, kam byl nucen se v září roku 1952, po rozhodnutí Bytového odboru Prahy 2 o zrušení užívacího práva na byt v Chodské ulici, přestěhovat. Byt na Vinohradech byli nuceni vyklidit do 14 dnů i přes skutečnost, že Havelka byl stále se svým bratrem majitelem celého domu. V Hostomicích jim ale nebyla přidělena vila, kterou vlastnili, protože se v ní už nacházelo zdravotní středisko. Havelkovi se museli nastěhovat do malého domku ve špatném stavu, který patřil k vile a dříve sloužil jako zájezdní hospoda.²⁷⁰

Jiří Havelka se snažil v Hostomicích žít výukou jazyků, ve kterých se stále zdokonaloval. Doučoval ruštinu, němčinu, francouzštinu i angličtinu. Za touto formou přivýdělnku dojížděl i do Prahy, velkou část finanční odměny ale dával na cestu vlakem. S manželkou také chovali angorské králíky pro vlnu a pěstovali ovoce. Zejména proto, že když se Havelka pokoušel najít práci v okolí (absolvoval pracovní pohovory na jatkách a na střední škole), vždy pohořel z politických důvodů.²⁷¹

Po všech zkušenostech s vazbou, zejména po dvou letech trávených ve vazební věznici na Pankráci před Národním soudem, byl Havelka ve velmi špatném zdravotním stavu. Rakovina žaludku mu byla diagnostikována poprvé v roce 1960, kdy také podstoupil první operaci. Postupem času se zdálo, že nemoc přemohl a cítí se lépe. Rakovina ale znovu, tentokrát smrtelně, udeřila po čtyřech letech. Jiří Havelka zemřel v Hostomicích pod Brdy 5. června 1964.

²⁶⁹ AKPR, O 1307/63.

²⁷⁰ Ze soukromých materiálů Jana Havelky.

²⁷¹ Ze soukromých materiálů Jana Havelky.

Závěr

Cílem tohoto textu bylo pravdivé popsání osudu Jiřího Havelky, což jsem se snažila naplnit tím, že jsem vycházela ze všech dostupných materiálů, které se o jeho životě dají dohledat. Velmi cenné byly podklady poskytnuté panem Janem Havelkou, a to zejména soukromé paměti Jiřího Havelky, ze kterých jsem se snažila vycházet na prvním místě. Pravdivost všech informací uvedených v pamětech jsem kontrolovala v odborné literatuře. Důležité pro celý obraz osobnosti a života Jiřího Havelky byly i archivní materiály, které obsahují vzpomínky jeho kolegů na vzájemnou spolupráci.

Myslím, že se mi podařilo pomocí důkladného prostudování materiálů a shrnutí těchto poznatků v mé bakalářské práci objasnit úmysly Jiřího Havelky, které rozhodně nebyly kolaborantské, nýbrž balancovaly mezi snahou ochránit český národ před německou nadvládou a snahou nezneprátenit se německým vůdcům, protože to se v době protektorátu stalo osudným nejen Havelkově blízkému spolupracovníkovi generálu Eliášovi. Ten, díky tomu, že byl zabit jako mučedník, má na rozdíl od ostatních členů protektorátních vlád dodnes kladnou pověst hrdiny.

Hodnocení zásluh nebo provinění během působení v protektorátní vládě je z dnešního pohledu velmi ošidné. Havelku sice v roce 1947 Národní soud zprostil všech obvinění, ten samý soud ale poslal, zejména kvůli politické objednávce, do vězení na 20 let Rudolfa Berana a Jana Syrového. Havelka možná nepředstavoval pro nastupující komunistickou moc jeden ze symbolů (jako agrárník Beran nebo legionář Syrový), které se snažili komunisté na konci 40. letech zničit a nahradit.

Doufám tedy, že nevina Jiřího Havelky není zřejmá pouze z rozhodnutí Národního soudu, ale zejména z činů, které během svého politického působení vykonal a z výpovědí jeho blízkých spolupracovníků, uvedených v mé bakalářské práci.

Seznam použitých pramenů

Archiv bezpečnostních složek (ABS), fond 300, 301

Archiv Kanceláře prezidenta republiky (AKPR)

Národní archiv (NA), fond 550

Nepublikované paměti Jiřího Havelky

Osobní archiv Jana Havelky, syna Jiřího Havelky

Seznam použité literatury

ČERNÝ, Václav. *Křik koruny české: Paměti 1938-1945*. Brno: Atlantis, 1992. ISBN 80-7108-059-4.

DRTINA, Prokop. *Československo můj osud*. Praha: Melantrich, 1991. ISBN 80-7023-102-5.

FEIERABEND, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky: I*. Brno: Atlantis, 1994. ISBN 80-7108-071-3.

HAZDRA, Zdeněk. *Šlechta ve službách Masarykovy republiky: Cesty Bořků-Dohalských z Dohalic, Jindřicha Kolowrata-Krakowského, Maximiliana Erwina Lobkowicze a Františka Schwarzenberga 20. stoletím*. Nymburk-Olomouc, 2013. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci

HODNÝ, Martin. *Českoslovenští politici 1918-1991*. Praha: Martin Hodný, 1991. ISBN 80-900840-0-1.

PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha: (1938-1945)*. Praha: Rybka Publishers, 2007. ISBN 978-80-87067-04-8.

ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011. ISBN 978-80-7429-067-1.

Seznam použitých zkratk

ABS	Archiv bezpečnostních složek
AKPR	Archiv Kanceláře prezidenta republiky
ČSR	Česko-Slovenská republika
ČSNS	Česká strana národně sociální
ČSSD	Československá sociální demokracie
KSČ	Komunistická strana Československa
NA	Národní archiv
NS	Národní souručenství
NSS	Nejvyšší správní soud

Seznam obrazových příloh

Obrazová příloha č. 1: Rodina Havelkových

Zdroj: Soukromý archiv Jana Havelky

Obrazová příloha č. 2: Portrét Jiřího Havelky

Zdroj: Soukromý archiv Jana Havelky

Obrazová příloha č. 3: Jiří Havelka se členy vlády Rudolfa Berana

Zdroj: ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*.

Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 359, ISBN 978-80-7429-067-1.

Obrazová příloha č. 4: Jiří Havelka se členy vlády Aloise Eliáše

Zdroj: PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha: (1938-1945)*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s.

164, ISBN 978-80-87067-04-8.

Obrazová příloha č. 5: Zahájení procesu s Jiřím Havelkou a ostatními obžalovanými

Zdroj: ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*.

Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 650, ISBN 978-80-7429-067-1.

Obrazová příloha č. 6: Vynesení rozsudku v procesu s Jiřím Havelkou a ostatními obžalovanými

Zdroj: ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba: Vzestup a pád agrární strany*.

Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2011, s. 752, ISBN 978-80-7429-067-1.

Obrazové přílohy

Obrazová příloha č. 1: Rodina Havelkových (stojící zleva: JUDr. Pořízek, manžel Marie Pořízkové, Marie Pořízková, roz. Havelková, sestra Jiřího Havelky, Ela Havelková, roz. Šubrtová, první žena Jiřího Havelky, JUDr. Jiří Havelka, sedící zleva: Marie Havelková, roz. Čulíková, matka Jiřího Havelky, Miroslav Havelka, první syn Jiřího Havelky, Jan Havelka, otec Jiřího Havelky a JUDr. Jan Havelka, bratr Jiřího Havelky)

Obrazová příloha č. 2: Portrét Jiřího Havelky

Obrazová příloha č. 3: Jiří Havelka se členy vlády Rudolfa Berana (zleva: Jaroslav Krejčí, Otakar Fischer, Vladislav Klumpar, Jiří Havelka, Karol Sidor, Julius Révay, Matúš Černák, Miloš Vančo, Rudolf Beran, Pavel Teplanský, Emil Hácha, Jan Kapras, Vlastimil Šádek, Jan Syrový, Jozef Tiso, Ferdinand Ďurčanský, František Chvalkovský, Ladislav Feierabend, Josef Kalfus, Alois Eliáš a Dominik Čipera)

Obrazová příloha č. 4: Jiří Havelka se členy vlády Aloise Eliáše (zleva: Vladislav Klumpar, Josef Kalfus, Ladislav Feierabend, Jaroslav Krejčí, Jiří Havelka, Emil Hácha, Alois Eliáš, Josef Ježek, Jan Kapras, Vlastimil Šádek a Dominik Čipera)

Obrazová příloha č. 5: Zahájení procesu s Jiřím Havelkou a ostatními obžalovanými (lavice obžalovaných zleva: Josef Černý, Otakar Fischer, Jiří Havelka, Jan Syrový, Rudolf Beran)

Obrazová příloha č. 6: Vynesení rozsudku v procesu s Jiřím Havelkou a ostatními obžalovanými (zleva: Josef Černý, Otakar Fischer, Jiří Havelka, Jan Syrový, Rudolf Beran)

Seznam textových příloh

Textová příloha č. 1: Dopis novináře Vladimíra Krychtálka protektorátním ministrům Jiřímu Havelkovi, Jaroslavu Krejčímu a Josefu Ježkovi ze dne 7. 4. 1941

Zdroj: ABS, fond 300, singnatura 300-12-1

Textová příloha č. 2: Odpověď ministrů novináři Vladimíru Krychtálkovi (duben 1941)

Zdroj: ABS, fond 300, singnatura 300-12-1

Textová příloha č. 3: Děkovný dopis prezidenta Emila Háchy k příležitosti odchodu Jiřího Havelky z funkce kancléře prezidenta republiky ze dne 25. 4. 1941

Zdroj: AKPR, O 274/41

Textová příloha č. 4: Dopis prezidenta Emila Háchy německému velvyslanci Františku Chvalkovskému ze dne 15. 11. 1941

Zdroj: AKPR, T 328/41

Textové přílohy

Textová příloha č. 1: Dopis novináře Vladimíra Krychtálka protektorátním ministrům Jiřímu Havelkovi, Jaroslavu Krejčímu a Josefu Ježkovi ze dne 7. 4. 1941

Redakce deníku Večer
V Praze dne 7. dubna 1941

Ministři:

Dr. Jiří Havelka
Dr. Jaroslav Krejčí
gen.čet. Josef Ježek

Vážený p. ministře!

Vzhledem ke změněné situaci v jihovýchodní Evropě dovoluji si Vás požádati, abyste mému listu prokázal čest a zodpověděl pro jeho čtenáře tyto dvě otázky:

1. Co soudíte o negativním stanovisku, který zaujaly Jugoslávie a Řecko k vybudování nové Evropy?
2. Jak ve světle těchto nových událostí hodnotíte rozhodnutí pana státního presidenta Dr. Háchy z 15. března 1939?

Srdečně Vám předem děkuji.

S projevem dokonalé úcty
Vladimír Krychtálek v.r.

Textová příloha č. 2: Odpověď ministrů novináři Vladimíru Krychtálkovi ze dne 9. 4. 1941

Pan Vladimír Krychtálek
šéfredaktor „Večera“
Praha II, Na Florenci 13

Vážený pane šéfredaktore,

na Váš dopis ze dne 7. dubna t. r. dovoluujeme si Vám podle dohody s ostatními členy vlády a se souhlasem pana státního presidenta sdělit toto:

Protektorátní vláda je vládou pana státního presidenta dra. Emila Háchy. Většina jejích členů byla členy vlády již v březnu 1939, kdy pan státní president učinil krok, jehož hodnocení nyní od nás žádáte. Je Vám jistě známo, že tehdejší vláda převzala za počín pana státního presidenta jednomyslně plnou odpovědnost. Je tudíž vláda ve svém nazírání na události z 15. března 1939 zcela shodna se stanoviskem pana státního presidenta stejně jako celý náš národ.

Z toho vyplývá jasně také stanovisko vlády k jakýmkoliv zahraničním událostem. Činiti však o tom veřejné projevy, vymyká se z působnosti vlády a to tím spíše, když v takových otázkách činí projevy podle vlastního rozhodnutí - pokud nečiní jinak- pan státní president sám, a to vždy v dohodě s příslušnými říšskými činiteli.

Upozorňujeme Vás, že tento dopis jest určen jen k Vaší informaci, nikoliv však k uveřejnění.

S projevem úcty

Dr. Jiří Havelka v.r.

Dr. Jaroslav Krejčí v.r.

gen.čet. Josef Ježek v.r.

Odesláno dne 9. dubna 1941 mezi 18. a 19. hodinou. V téže době oznámil Krychtálek telefonicky, že nemá na odpovědi na interview zájmu.

Textová příloha č. 3: Děkovný dopis prezidenta Emila Háchy k příležitosti odchodu Jiřího Havelky z funkce kancléře prezidenta republiky ze dne 25. 4. 1941

Panu ministru doc. Dr. Jiřímu Havelkovi
v Praze

Drahý příteli,

ve chvíli, kdy odcházíte jako ministr z vedení mé kanceláře i ministerstva dopravy, není mi snadno vyjádřiti úplně a výstižně, čím Jste se mi stal za celou tu dlouhou dobu naší nejdůvěrnější spolupráce již kdysi při řízení presidia nejvyššího správního soudu, kde jsme spolu působili po řadu let, zejména však ode dne, kdy mne ústavní volba a vědomí povinnosti postavily v čelo státu. Zejména v této době dával Jste své mimořádné schopnosti bezvýhradně do služeb našich národních zájmů i v nejtěžších chvílích našich národních dějin. Jsem a zůstanu si vědom až do konce svého života, že bez Vás nebyl bych mohl unést břímě svého úřadu. Cítím, že bych nenalezl výrazů dost vřelých a dost obsažných, abych vyjádřil nedocenitelnou hodnotu Vašich služeb, konaných našemu národu a v jeho službách i mé osobě. K jak velikému díku jsem Vám osobně zavázán, mohl by Vám povědět jen můj přátelský cit k Vám. Duch Vašeho neúmorného pracovního zápalu a Vaší bezmezná obětavost k našim národním zájmům zůstane nezapomenutelným vzorem všem, kdo s Vámi spolupracovali.

Dovolte, abych za vše, co Jste vykonal, vyslovil Vám nejen svůj dík jako Váš státní prezident, ale i vděčnost všech poctivých příslušníků našeho národa. Já sám chtěl bych s Vámi, drahý příteli, zůstatí spojen nepomíjejícím přátelstvím, které nás pojilo po desetiletí již za doby naší součinnosti u nejv. správního soudu, k němuž se brzy zase vrátíte, a kde bych s radostí podle svých zbývajících sil zase pracoval s Vámi.

Váš upřímně oddaný
Dr. Emil Hácha v.r.

V Praze, dne 25. dubna 1941

Textová příloha č. 4: Dopis prezidenta Emila Háchy německému velvyslanci Františku Chvalkovskému ze dne 15. 11. 1941

V Praze dne 15. listopadu 1941

Pan
Dr. Fr. Chvalkovský
vyslanec Protektorátu Čechy a Morava
u říšské vlády v Berlíně

Vážený pane vyslanče!

Jak je Vám známo, byl koncem září 1941 zatčen Dr. Jiří Havelka. Jde o mého bývalého dlouholetého spolupracovníka, proto mně jeho osud leží na srdci. Nemám tušení, co je mu kladeno za vinu. Domnívaje se, že znám dobře jeho politické zaměření, nemohu pochopiti, že by mohl být brán v pochybnosti jeho aktivní postoj k Říši.

Vzpomenu-li na jeho činnost, vybavují se mně jeho počiny Říši přátelské, datující se již z první poloviny roku 1938, tedy z doby býv. republiky. Jak se pamatuji, odevzdal v létě 1938 tehdejšímu ministerskému předsedovi návrh na řešení národnostní otázky v republice, jež však vláda považovala za nepřijatelný. Vzpomínám též, že v září roku 1938 po poradě s Havelkou jsem se obrátil na Dr. Beneše s naléhavou výzvou, aby za každou cenu a za největší možné ústupky se pokusil eventuelně i osobní rozmluvou s Vůdcem umožniti přátelské styky s Říši.

Byl jsem vždy přesvědčen, že i v době, kdy byl šéfem mé kanceláře, na této linii neochvějně trval, jak o tom svědčily naše nesčetné hovory a jednání.

Měl hlavní podíl na mém rozhodnutí z 15. března 1939, podporuje celou svojí energií moje odhodlání k tomuto kroku. Litoval jsem vždy, že z důvodů, které mně dodnes nejsou jasny, bylo mu znemožněno účastniti se osobně této historické události, ačkoliv to bylo jeho výslovné přání.

To mě vede k tomu, abych se na Vás obrátil s přáním, mohl-li byste těchto okolností použít v jeho prospěch na vhodných místech v Berlíně. Máte velké zkušenosti a znalosti prostředí a rozvažte proto sám, neměl-li by tento krok vliv na posouzení Havelkovy osoby. Rád bych opravdu učinil vše, aby říšská místa i po této stránce byla o něm informována. Obávám se, že bude jeho nepevné zdraví vazbou - protáhne-li se - otřeseno tak, že nebude již možno použít jeho výjimečných schopností ani v jeho soudcovském povolání, k němuž se vrátil, jakmile mu bylo naznačeno, že jeho politická činnost není žádoucí.

Byl bych Vám povděčen, kdybyste mně co nejdříve sdělil, našel-li jste možnost mému přání vyhověti.

Se srdečnými pozdravy

Emil Hácha